

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: «ВІДНОСИНИ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ:

БЕЗПЕКОВИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР»

Виконав: студент

II року навчання ОР Магістр

групи МВ-2м

спеціальності: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Гергелюк Володимир

Науковий керівник:

доктор політичних наук,

професор кафедри міжнародних відносин

Стшелец Марчін

Рецензент:

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин

Бойчук О.І.

Допущено до захисту

« ____ » _____ 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Становлення євроінтеграційної політики України: теоретико-практичний аналіз.....	7
1.2. Нормативно-правові основи співробітництва України та ЄС.....	15
Висновки до Розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНА, БЕЗПЕКОВА ТА ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНА СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.....	31
2.1 Політико-дипломатична взаємодія між Україною та ЄС після Революції Гідності.....	31
2.2. Особливості безпекового діалогу між ЄС та Україною	38
2.3. Особливості військово-технічної співпраці в умовах війни між Україною та ЄС.....	47
Висновки до Розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ.....	59
3.1. Аналіз імплементації Угоди про асоціацію.....	59
3.2. Соціальний вимір відносин між Україною та Європейським Союзом	65
Висновки до Розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	78
ДОДАТКИ.....	93
Додаток А. Інфографіка економічної інтеграції України та ЄС.....	93
Додаток Б. Трансформація соціальної підтримки українців в ЄС	94

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з визначальних тенденцій сучасного розвитку міжнародних відносин на європейському континенті є процес європейської інтеграції та розширення Європейського Союзу. Для України європейський вибір став не лише цивілізаційним орієнтиром, закладеним ще на зорі відновлення незалежності, але й ключовим імперативом виживання та розвитку держави як повноправного суб'єкта міжнародного права.

Відносини між Україною та ЄС пройшли складний шлях еволюції: від партнерства та співробітництва до політичної асоціації, економічної інтеграції та набуття статусу кандидата на вступ до ЄС. Залежно від геополітичної ситуації змінювалися форми, методи і характер взаємодії: від декларативних заяв про наміри до глибокої секторальної інтеграції, створення зони вільної торгівлі та безпрецедентної безпекової підтримки в умовах повномасштабної агресії РФ.

Сьогодні, в умовах кардинальної зміни архітектури європейської безпеки, відносини Києва та Брюсселя вийшли на новий рівень. Сучасна євроінтеграція потребує не лише гармонізації законодавства, але й формування спільних відповідей на екзистенційні виклики. Європейський Союз перетворився для України з переважно економічного партнера на ключового союзника у сфері безпеки та оборони, а також гаранта макроекономічної та соціальної стабільності.

Широкого застосування набули нові інструменти співпраці. З'явилися спеціальні фінансові механізми підтримки (Ukraine Facility), поглибилася співпраця у сфері спільної політики безпеки та оборони (CSDP). Значно зросла роль соціального виміру, зокрема через механізми тимчасового захисту українських громадян та інтеграцію України до єдиного соціального та гуманітарного простору ЄС.

Усе це вимагає глибокого наукового осмислення. Трансформація відносин у трикутнику «безпека – економіка – суспільство» регулюється складною

системою угод, рішень Рада ЄС та національного законодавства, проте динаміка процесів часто випереджає їх теоретичне узагальнення. Разом з цим, наявність Угоди про асоціацію та статусу кандидата не виключає виникнення численних проблем на шляху до повноправного членства.

Виходячи з цього, **метою роботи** є комплексна характеристика відносин між Україною та Європейським Союзом, аналіз їх безпекового, економічного та соціального вимірів, визначення існуючих проблем інтеграції та формулювання пропозицій щодо їх вирішення.

Для досягнення поставленої мети вирішуються такі **завдання**:

- теоретичне обґрунтування еволюції євроінтеграційної політики України;
- характеристика нормативно-правової бази співробітництва України та ЄС;
- вивчення політико-дипломатичної взаємодії між ЄС та Україною.
- визначення особливостей безпекового діалогу та військово-технічної співпраці в умовах війни;
- аналіз імплементації економічної частини Угоди про асоціацію (ПВЗВТ) та інтеграції до внутрішнього ринку ЄС;
- характеристика соціального виміру відносин, включаючи питання міграції та захисту прав громадян після російського вторгнення;
- розкриття сучасного стану інтеграції з ЄС в контексті російсько-української війни.

Теоретична основа дослідження. Проблемам європейської інтеграції, трансформації безпекового середовища та специфіці відносин України з ЄС присвячено широке коло праць.

Серед вітчизняних науковців, які заклали підвалини дослідження цих питань, варто виокремити публікації Копійки В. В., Гайдучького П. І., Філіпенка А. С., Грицяка І. А., Мельника О. М., Тодорова І. Я., Задой А. О. Значний внесок у розробку економічного та політичного вимірів інтеграції зробили Шнирков О.

І., Бураковський І. В., Манжола В. А., Перепелиця Г. М., Галака С. П., Чалий В. А. та Кудряченко А. І.

Для комплексного аналізу теми важливим є також доробк західних шкіл міжнародних відносин та європеїстики. Зокрема, питання розширення ЄС, європеїзації та безпекової політики в Східній Європі ґрунтовно висвітлені у працях таких закордонних дослідників, як Ф. Шіммельфенніг, У. Зедельмайєр, М. Емерсон, Т. Еш, А. Аслунд, Е. Вілсон, Т. Кузьо, Г. Сассе, І. Крастев та Дж. Шерр. Їхні роботи дозволяють розглянути відносини Києва та Брюсселя в ширшому геополітичному контексті.

Нормативною базою дослідження є Конституція України (що закріплює курс на членство в ЄС), Договір про Європейський Союз, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, рішення Європейської Ради, закони України та інші нормативно-правові акти, що регулюють питання євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі взаємодії та інтеграції України з Європейським Союзом.

Предметом дослідження є безпековий, економічний та соціальний аспекти співробітництва України та ЄС на сучасному етапі.

Методологічну основу роботи становить сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, комплексне застосування яких забезпечило досягнення мети дослідження та достовірність отриманих результатів.

Ключовим у роботі є системний метод, який дозволив розглянути відносини між Україною та ЄС як цілісний механізм, де безпековий, економічний та соціальний виміри є взаємозалежними елементами. Цей метод використано для аналізу того, як безпекова допомога ЄС (European Peace Facility) впливає на макроекономічну стабільність України, а соціальна інтеграція біженців формує нові економічні зв'язки. Важливе місце посідає історико-правовий метод, який застосовувався для відтворення генезису та еволюції євроінтеграційних процесів. За допомогою цього методу простежено трансформацію правового статусу України: від Угоди про партнерство та співробітництво (1994) через

Угоду про асоціацію (2014) до набуття статусу кандидата на вступ (2022), та виявлено закономірності зміни підходів Брюсселя до Києва.

Порівняльно-правовий метод став інструментом для зіставлення вітчизняного законодавства з правом Європейського Союзу (*acquis communautaire*), який використано при аналізі відповідності українських законів у сфері соціального захисту та трудового права стандартам ЄС, а також для порівняння досвіду євроінтеграції країн Східної Європи (зокрема Польщі та країн Балтії) з українським шляхом.

Статистичний метод використано для аналізу кількісних показників співпраці та обробки емпіричних даних. За його допомогою проаналізовано динаміку товарообігу в рамках ПВЗВТ, обсяги прямої бюджетної підтримки від ЄС, а також статистику міграційних потоків українців, що отримали тимчасовий захист у країнах Євросоюзу. Окрім того, широко застосовувалися логічні методи (аналіз, синтез, дедукція) та метод формально-догматичного аналізу для тлумачення змісту міжнародно-правових актів. Наприклад, ці методи дозволили розтлумачити зміст статті 42.7 Договору про ЄС щодо зобов'язань з колективної оборони та оцінити перспективи її застосування до України в майбутньому.

Структура дослідження. Дослідження складається зі вступу, трьох взаємопов'язаних між собою розділів, що розкривають три виміри відносин (безпековий, економічний, соціальний), та висновків. В кінці роботи наводиться список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Становлення євроінтеграційної політики України: теоретико-практичний аналіз

Еволюція євроінтеграційної політики України являє собою складний, багатовимірний та нелінійний процес, який неможливо повною мірою осягнути в межах однієї теоретичної парадигми. Історичний шлях від декларативних намірів початку 1990-х років до набуття статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу та відкриття переговорного процесу вимагає застосування поліваріантного теоретичного інструментарію. Якщо на ранніх етапах української незалежності відносини з європейськими інституціями аналізувалися переважно крізь призму політичного реалізму та балансу сил, де Україна виступала як буферна зона, то сучасний етап вимагає залучення складніших конструкцій – ліберального міжурядовізму, неофункціоналізму, теорії європеїзації, соціального конструктивізму та концепції стійкості (resilience). Трансформація відносин між Києвом та Брюсселем відбувалася під впливом як ендогенних чинників (внутрішні реформи, зміна еліт, формування громадянського суспільства), так і екзогенних шоків (геополітична конкуренція, російська агресія, глобальні економічні кризи). Наукова актуальність дослідження полягає у необхідності переосмислення традиційних підходів до інтеграції в умовах війни. Класичні теорії, розроблені для умов мирного часу та стабільних демократій, стикаються з викликами при їх застосуванні до держави, яка здійснює фундаментальні реформи та гармонізацію законодавства (*acquis communautaire*) в умовах екзистенційної загрози.

У перше десятиліття незалежності теоретичне підґрунтя зовнішньої політики України формувалося в умовах пострадянського транзиту та пошуку місця в новій архітектурі європейської безпеки. Домінуючою теоретичною рамкою цього періоду був політичний реалізм, який наголошував на необхідності

забезпечення державного суверенітету та безпеки через маневрування між центрами сили. Політика «багатовекторності», офіційно закріплена за часів президентства Леоніда Кучми, фактично була відображенням реалістичного розуміння міжнародних відносин як анархічного середовища, де виживання держави забезпечується балансуванням. У цьому контексті євроінтеграція розглядалася не як ціннісний вибір або інституційне повернення, а як інструмент зовнішньополітичного балансування проти впливу Російської Федерації.¹ З боку Європейського Союзу політика щодо України в цей період також базувалася на обережному, прагматичному підході, який можна описати термінами оборонного реалізму. ЄС був зосереджений на поглибленні власної інтеграції (Маастрихтський договір) та підготовці до розширення на країни Центрально-Східної Європи, розглядаючи Україну переважно як джерело потенційних ризиків (міграційних, ядерних, економічних), а не як майбутнього члена. Угода про партнерство та співробітництво (УПС), підписана у 1994 році та ратифікована лише у 1998 році, стала правовим втіленням цього обмеженого підходу [1, с.3-5].

Теоретичний аналіз УПС крізь призму інституціоналізму демонструє її обмежену спроможність генерувати глибокі інтеграційні ефекти. Угода створювала рамки для політичного діалогу та економічної співпраці, але не містила механізмів примусу або сильних стимулів для внутрішніх трансформацій. На відміну від Угод про асоціацію, які підписували країни ЦСЄ, УПС не передбачала чіткої перспективи членства, що, згідно з теорією раціонального вибору, знижувало мотивацію українських еліт імплементувати витратні реформи. Українські політичні еліти, діючи як раціональні актори, прагнули отримати вигоди від доступу до європейських ринків, мінімізуючи при цьому політичні поступки, які могли б загрожувати їхньому монопольному становищу в економіці [2, с. 27-29].

Як видно з наведеного порівняння, УПС не створювала достатнього інституційного тиску для європеїзації. Розрив між деклараціями про «європейський вибір» та реальністю внутрішньої політики, де домінували

кланово-олігархічні структури, ілюструє феномен, який Крістофер Хілл назвав «розривом між можливостями та очікуваннями» (capability-expectations gap). Україна декларувала наміри, які не могла підкріпити інституційною спроможністю, а ЄС не пропонував стимулів, здатних подолати опір внутрішніх груп інтересів [3, с. 64-67].

Період після розширення ЄС 2004 року та Помаранчевої революції в Україні характеризується спробами переосмислити формат відносин через Європейську політику сусідства (ЄПС). Найбільш адекватною теоретичною моделлю для аналізу цього етапу є ліберальний міжурядовізм Ендрю Моравчіка. Ця теорія стверджує, що інтеграційні рішення є результатом переговорів між національними урядами, які керуються внутрішніми економічними інтересами та відносною силою на міжнародній арені. У контексті формування ЄПС, позиція ЄС була результатом компромісу між «старими» членами, які скептично ставилися до подальшого розширення, та «новими» членами (зокрема Польщею та країнами Балтії), які лобіювали інтереси України [3, с. 69]. ЄПС базувалася на формулі «все, крім інституцій», пропонуючи економічну інтеграцію в обмін на реформи, але без політичної перспективи членства. Цей підхід відображав розрахунок витрат і вигод ключових гравців ЄС: бажання стабілізувати периферію без прийняття зобов'язань щодо безпеки та фінансових трансфертів, притаманних повному членству. Для України така конструкція створювала ситуацію стратегічної невизначеності. Згідно з теорією ліберального міжурядовізму, асиметрія у переговорній силі дозволяла ЄС диктувати умови (conditionality), виступаючи як «нормативний гегемон» [11, с. 850].

Теоретично ЄПС можна розглядати як спробу екстерналізації внутрішніх норм ЄС, що описується концепцією «зовнішнього управління» (external governance) Сандри Лавенекс. Метою було поширення правил Спільного ринку за межі політичних кордонів Союзу, створюючи «правові кордони», що не збігаються з географічними. Плани дій Україна-ЄС стали інструментами цього процесу, фокусуючись на гармонізації законодавства [3, с. 72]. Однак ця модель зіткнулася з серйозними викликами. Відсутність «золотого пряника» у вигляді

членства обмежувала трансформаційний потенціал ЄС. Українські еліти, діючи раціонально, імплементавали лише ті норми, які не загрожували їхнім владним позиціям, імітуючи реформи в чутливих сферах (судова система, боротьба з корупцією). Це підтверджує тезу про те, що нормативна сила без чітких політичних стимулів має обмежений вплив на гібридні режими. Водночас російський фактор вносив корективи в раціональні розрахунки: Росія пропонувала альтернативні інтеграційні проекти (Митний союз) без вимог щодо демократизації, що створювало конкуренцію нормативних полів [13].

Підписання Угоди про асоціацію (УА) у 2014 році, яке відбулося на тлі Революції Гідності та початку російської агресії, ознаменувало перехід до нового якісного етапу, який можна проаналізувати через призму неофункціоналізму. Ця теорія передбачає, що інтеграція в одній сфері (наприклад, торгівлі) неминуче створює функціональний тиск для інтеграції в суміжних сферах (транспорт, енергетика, стандартизація), що зрештою призводить до політичної конвергенції («spillover effect»). Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка є частиною УА, стала потужним драйвером секторальної інтеграції [14]. На відміну від класичних зон вільної торгівлі, ПВЗВТ передбачає не лише скасування тарифів, а й усунення технічних бар'єрів у торгівлі через прийняття технічних регламентів ЄС. Це запустило процес глибокої структурної перебудови української економіки та системи державного управління. Статистичні дані підтверджують цей тренд: ЄС став основним торговельним партнером України, частка якого в експорті перевищила 40%, що створило економічний базис для незворотності європейського курсу [12].

Центральним теоретичним концептом для аналізу імплементації УА є європеїзація, яка розуміється як процес інкорпорації європейських норм, правил та практик у національну систему. У випадку України домінував механізм «завантаження» (downloading), коли держава-партнер адаптує своє законодавство до *acquis communautaire*. Унікальність українського кейсу полягає в масштабах цієї адаптації: УА містить зобов'язання щодо імплементації тисяч актів законодавства ЄС у чітко визначені терміни.¹⁵ Моніторинг виконання Угоди, який

здійснюється через систему «Пульс Угоди», дозволяє оцінити ефективність цього процесу [15]. Станом на 2023–2024 роки загальний прогрес виконання зобов'язань досяг показника близько 88% за поточний звітний період, хоча накопичувальний підсумок за десятиліття є дещо нижчим (близько 75%). Найвищий рівень адаптації спостерігається у сферах інтелектуальної власності, статистики, гуманітарної політики та юстиції [16, с. 20]. Це свідчить про те, що європеїзація відбувається нерівномірно, стикаючись з опором у сферах, де зачіпаються інтереси впливових груп (наприклад, транспорт, екологія) [17]. Важливим інструментом європеїзації стала жорстка обумовленість (*strict conditionality*), особливо у сфері боротьби з корупцією та верховенства права. Створення нових антикорупційних інституцій (НАБУ, САП, ВАКС) відбувалося під безпосереднім тиском міжнародних партнерів та громадянського суспільства, що можна охарактеризувати як приклад «транснаціональної коаліції» змін. Це демонструє, як зовнішній фактор стає вирішальним для подолання внутрішнього інституційного спротиву [12].

Кульмінацією процесу європеїзації на політико-правовому рівні стали зміни до Конституції України 2019 року, які закріпили стратегічний курс на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО. З точки зору конституційного права та теорії держави, це означало трансформацію європейської інтеграції з зовнішньополітичної цілі на конституційну цінність та частину національної ідентичності (*constitutional identity*). Це створило правовий запобіжник проти зміни геополітичного вектора та зобов'язало всі гілки влади діяти відповідно до цієї мети, перетворюючи євроінтеграцію на імператив внутрішньої політики.²¹ Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році кардинально змінило теоретичну оптику відносин Україна-ЄС, вивівши на передній план соціальний конструктивізм. Ця теорія наголошує на ролі ідей, ідентичностей та норм у формуванні міжнародної політики. Якщо раніше ЄС діяв переважно в логіці раціонального вибору, то рішення про надання Україні статусу кандидата у червні 2022 року було продиктоване передусім ціннісними та ідентичнісними міркуваннями. Україна, захищаючи європейські цінності на полі бою, фактично

ствердила свою приналежність до європейської родини, змусивши ЄС визнати це де-юре. У цьому контексті поняття «Нормативна сила Європи» (Normative Power Europe) набуло нового звучання. Україна виступила не пасивним реципієнтом норм, а активним захисником самого нормативного порядку Європи, який був атакований ревізіоністською силою Росії. Це змінило сприйняття України в ЄС: від «сусіда» та джерела проблем до «форпосту» демократії та невід'ємної частини європейської безпекової архітектури [24].

Війна актуалізувала концепцію стійкості (resilience), яка стала центральною категорією у Глобальній стратегії ЄС 2016 року. У випадку України стійкість проявилася як на макрорівні (здатність державних інституцій функціонувати під час війни), так і на мікрорівні (самоорганізація суспільства). Європейський Союз переорієнтував свої інструменти підтримки з довгострокового реформування на забезпечення негайної стійкості (crisis response), включаючи безпрецедентну макрофінансову допомогу та використання Європейського фонду миру (European Peace Facility) для надання летальної зброї [28, с. 850-855]. Теоретично важливо відзначити перехід від розуміння стійкості як здатності «повертатися до попереднього стану» (bouncing back) до здатності «рухатися вперед» (bouncing forward) через адаптацію та трансформацію. Україна демонструє унікальний приклад «воєнної європеїзації», коли реформи здійснюються не попри війну, а як частина стратегії виживання та перемоги. Інституційна стійкість, продемонстрована Україною (робота банківської системи, залізниці, цифрових сервісів), стала вагомим аргументом для відкриття переговорів про вступ, спростовуючи наративи про «failed state» [31].

Новим явищем у двосторонніх відносинах став процес «висхідної європеїзації» (uploading), коли Україна почала впливати на політику та інституційний дизайн самого Євросоюзу. Найяскравіше це проявилось у сфері енергетики та безпеки. Синхронізація української енергосистеми з європейською мережею ENTSO-E у березні 2022 року стала історичним кроком, який не лише забезпечив енергетичну безпеку України, але й посилив стійкість енергосистеми

ЄС. Україна, володіючи значними потужностями атомної енергетики та газосховищ, перетворилася з джерела транзитних ризиків на гаранта енергетичної безпеки регіону, активно долучаючись до формування нової енергетичної карти Європи без російських ресурсів. [2] У сфері безпеки досвід України у протидії гібридним загрозам, кібератакам та дезінформації інтегрується в стратегічні документи ЄС, такі як «Стратегічний компас». Україна стимулює ЄС до набуття ролі геополітичного актора та розбудови власної стратегічної автономії. Це свідчить про зміну ролі України з споживача безпеки (security consumer) на її провайдера (security provider), що фундаментально змінює теоретичну модель відносин [6].

Відкриття переговорного процесу та проведення скринінгу законодавства перевело євроінтеграцію у площину технічної та юридичної роботи з 35 переговорними розділами. Цей процес вимагає не лише прийняття законів, а й створення ефективних інституцій для їх виконання (administrative capacity) [21]. Статистичні дані звіту «Пульс Угоди» за 2023 рік вказують на високу динаміку у таких секторах як цифрова трансформація, митна справа («митний безвіз») та транспорт («транспортний безвіз») [9, с. 230]. Ці успіхи базуються на попередній роботі в рамках УА, що підтверджує неофункціоналістську тезу про поступове накопичення інтеграційного потенціалу [17]. Водночас існують сектори, які потребують значних зусиль, зокрема екологія та сільське господарство, де імплементація норм ЄС вимагає значних інвестицій та зміни технологічних укладів. Війна, спричинивши масштабні екологічні збитки та руйнування промисловості, парадоксальним чином створює можливість для відбудови економіки вже на нових, «зелених» засадах, що відповідають Європейському зеленому курсу (European Green Deal) [42]. Одним з найбільш успішних прикладів секторальної інтеграції є цифрова сфера. Україна, завдяки розвитку електронного урядування (екосистема «Дія»), в деяких аспектах випереджає держави-члени ЄС, пропонуючи інноваційні рішення. Взаємне визнання електронних довірчих послуг та інтеграція до Єдиного цифрового ринку (Digital Single Market) є прикладом того, як Україна може не лише адаптуватися до

європейських стандартів, а й збагачувати їх власним технологічним досвідом. Це підтверджує тезу про можливість «стрибокподібного» розвитку (leapfrogging) у процесі євроінтеграції [40].

Теоретичний аналіз еволюції євроінтеграційної політики України дозволяє стверджувати, що цей процес пройшов шлях від декларативного партнерства, базованого на реалістичних розрахунках балансу сил, до глибокої інституційної та ціннісної інтеграції, яку найкраще описує синтез теорій європеїзації, соціального конструктивізму та неофункціоналізму [39]. По-перше, відбулася фундаментальна зміна статусу України: від зовнішнього партнера, на якого поширювалася логіка «зовнішнього управління» (external governance), до майбутнього члена, який бере участь у формуванні спільного майбутнього. Це стало можливим завдяки поєднанню інституційної підготовки (імплементация Угоди про асоціацію) та екзистенційного вибору, зробленого українським суспільством та державою під час війни. По-друге, концепція стійкості (resilience) стала ключовою теоретичною та практичною рамкою відносин. Здатність України зберігати керованість та демократичні процедури в умовах повномасштабної війни стала вирішальним аргументом для надання статусу кандидата, змінивши традиційні уявлення про критерії готовності до членства. По-третє, спостерігається перехід від односторонньої адаптації (downloading) до двосторонньої взаємодії, де Україна виступає активним суб'єктом, що впливає на безпекову та енергетичну політику ЄС (uploading) [38].

Україна стала каталізатором геополітичного пробудження Європи, стимулюючи ЄС до переосмислення своєї ролі у світі. По-четверте, закріплення європейського курсу в Конституції України та високий рівень суспільної підтримки (понад 90%) свідчать про завершення формування європейської ідентичності України. Євроінтеграція перестала бути питанням зовнішньої політики і стала питанням внутрішнього конституційного устрою та цивілізаційного вибору [37]. Отже, подальший шлях України до ЄС залежатиме від здатності конвертувати політичну волю та суспільну підтримку в кропітку інституційну роботу з імплементации *acquis*, а також від спроможності

Європейського Союзу реформувати власні інституції для прийняття нового великого члена. Теоретично це означає, що процес розширення перестав бути суто технічним вправою з гармонізації норм і перетворився на стратегічний проект конструювання нової Європи, де Україна відіграє одну з ключових ролей.

1.2. Нормативно-правові основи співробітництва України та ЄС

Характеристика нормативно-правової бази співробітництва між Україною та Європейським Союзом на сучасному етапі являє собою складний, багатошаровий та динамічний масив юридичних норм, який пройшов тривалу еволюцію від декларативних рамкових домовленостей до жорстко регламентованої системи інтеграційних зобов'язань. Дослідження цієї бази вимагає комплексного аналізу не лише міжнародних договорів, але й актів вторинного права ЄС, національного законодавства України та рішень двосторонніх органів асоціації, що у своїй сукупності формують унікальний правовий режим «інтеграції без членства», який плавно трансформується у передвступну стратегію. Фундаментальною особливістю цієї нормативної архітектури є її телеологічна спрямованість на досягнення повноправного членства України в Європейському Союзі, що закріплено як у внутрішньому конституційному порядку України, так і в двосторонніх політико-правових документах останніх років [42].

Історико-правовий генезис відносин бере свій початок з Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), підписаної у 1994 році, яка набула чинності у 1998 році. Цей документ став першим міжнародно-правовим актом, що визначив формат співпраці між незалежною Україною та Європейськими Співтовариствами [43, с.30]. З юридичної точки зору, УПС була класичною угодою про партнерство, характерною для відносин ЄС з країнами пострадянського простору, і базувалася на статті 51, яка лише окреслювала необхідність наближення українського законодавства до європейського як

бажану, але не імперативну мету. Правовий режим УПС передбачав надання режиму найбільшого сприяння у торгівлі, проте не створював зони вільної торгівлі та не містив чітких зобов'язань щодо імплементації *acquis communautaire* (права ЄС). Інституційний механізм, закладений УПС, мав переважно консультативний характер, що суттєво обмежувало можливості для глибокої правової інтеграції. Тим не менш, саме УПС заклала основи політичного діалогу та визначила первинні сфери співпраці, які згодом були значно розширені [44].

Якісно новим етапом у розвитку договірно-правової бази стало укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Підписана у два етапи у 2014 році, ця Угода стала безпрецедентним за обсягом і глибиною правовим інструментом у зовнішній практиці ЄС. За своєю юридичною природою Угода про асоціацію є змішаною угодою (*mixed agreement*), сторонами якої виступають як сам Союз як наднаціональна організація, так і всі його держави-члени окремо. Цей статус зумовив складну процедуру ратифікації, що вимагала згоди національних парламентів усіх країн-членів, Європейського Парламенту та Верховної Ради України. Угода набула чинності в повному обсязі лише 1 вересня 2017 року, хоча її ключові положення, зокрема щодо зони вільної торгівлі, застосовувалися в режимі тимчасового виконання ще з 2014 та 2016 років відповідно [44]. Нормативне значення Угоди про асоціацію полягає у зміні парадигми співпраці: від партнерства до політичної асоціації та економічної інтеграції. Угода закріпила механізм динамічної апроксимації, згідно з яким Україна зобов'язалася не просто одноразово привести своє законодавство у відповідність до стандартів ЄС, а й постійно відстежувати зміни в праві ЄС та імплементувати їх у національну правову систему. Додатки до Угоди містять детальні переліки регламентів і директив ЄС із чіткими графіками їх впровадження, що перетворює процес євроінтеграції на керовану юридичну процедуру з вимірюваними показниками ефективності [45].

Ключовим елементом Угоди про асоціацію є створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ/DCFTA). З правової точки зору, ПВЗВТ виходить далеко за межі звичайного скасування митних тарифів, передбачаючи масштабну гармонізацію регуляторного середовища [46]. Це стосується сфери технічного регулювання, санітарних та фітосанітарних заходів, державних закупівель, конкурентної політики та захисту прав інтелектуальної власності. Юридична конструкція ПВЗВТ спрямована на поступову інтеграцію України до Внутрішнього ринку ЄС через усунення нетарифних бар'єрів. Важливим аспектом є зобов'язання України адаптувати систему технічних регламентів та стандартів до європейських норм, що є передумовою для укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА), так званого «промислового безвізу». Підготовка до укладення цієї угоди вимагає повної тотожності українського законодавства у визначених секторах відповідним актам ЄС та наявності інфраструктури якості, що функціонує за європейськими правилами [47].

Інституційна архітектура, створена Угодою про асоціацію, наділена повноваженнями приймати юридично обов'язкові рішення. Рада асоціації, що діє на міністерському рівні, має право оновлювати додатки до Угоди, враховуючи еволюцію права ЄС. Це надає нормативній базі необхідної гнучкості та дозволяє актуалізувати зобов'язання сторін без необхідності внесення змін до основного тексту Угоди через складні ратифікаційні процедури. Рішення Ради асоціації стають частиною національного правового поля України та підлягають виконанню органами державної влади. Такий механізм забезпечує безперервність процесу наближення законодавства та дозволяє оперативно реагувати на нові виклики, як це відбулося, наприклад, у сфері енергетики чи цифрових послуг, де були прийняті рішення про розширення доступу України до відповідних ринків ЄС [48].

Окремим, надзвичайно важливим шаром нормативно-правової бази є конституційне закріплення курсу на європейську інтеграцію. У лютому 2019 року Верховна Рада України ухвалила Закон про внесення змін до Конституції

України, яким у Преамбулі та статтях 85, 102 і 116 було зафіксовано незворотність європейського та євроатлантичного курсу. Це створило конституційний імператив для Президента, Парламенту та Уряду діяти виключно в напрямку набуття повноправного членства в ЄС і НАТО [49]. З юридичної точки зору, ці зміни унеможливають будь-який геополітичний розворот без внесення нових змін до Основного Закону, що потребує складної процедури. Водночас процес імплементації права ЄС породив низку конституційно-правових колізій, зокрема щодо діяльності антикорупційних органів та електронного декларування. Рішення Конституційного Суду України, які ставили під сумнів конституційність окремих євроінтеграційних реформ, викликали гостру реакцію як всередині країни, так і з боку європейських партнерів, що призвело до необхідності перезавантаження процедури відбору суддів КСУ із залученням міжнародних експертів, що також стало частиною нормативних вимог на шляху до ЄС [50].

Повномасштабна агресія Російської Федерації у 2022 році докорінно змінила контекст та динаміку правових відносин між Україною та ЄС. Подання заявки на членство 28 лютого 2022 року та отримання статусу кандидата 23 червня 2022 року перевели співробітництво з площини політики сусідства у площину політики розширення, що регулюється статтею 49 Договору про Європейський Союз. Цей статус наклав на Україну нові зобов'язання щодо виконання «Копенгагенських критеріїв», які включають стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та захист меншин, а також наявність функціонуючої ринкової економіки та здатність витримувати конкурентний тиск на ринку ЄС. Отримання статусу кандидата супроводжувалося визначенням семи пріоритетних кроків, виконання яких стало передумовою для відкриття переговорів про вступ. Ці кроки охоплювали реформу конституційного судочинства, завершення формування органів суддівського врядування, посилення боротьби з корупцією та відмиванням коштів, імплементацію антиолігархічного законодавства, реформу медіа та законодавства про національні меншини [51].

В умовах воєнного стану відбулася прискорена секторальна інтеграція, яка отримала своє юридичне оформлення у вигляді низки спеціальних угод та рішень, часто званих «секторальними безвізами». У сфері енергетики ключовою подією стала синхронізація об'єднаної енергетичної системи України з континентальною європейською мережею ENTSO-E. Юридичною основою цього процесу стали відповідні угоди між системними операторами та рішення про набуття НЕК «Укренерго» статусу повноправного члена ENTSO-E з 1 січня 2024 року. Це означає, що на Україну поширюються технічні регламенти та кодекси мереж ЄС, що регулюють транскордонну торгівлю електроенергією та безпеку постачання. Транспортна сфера регулюється Угодою між Україною та ЄС про вантажні перевезення автомобільним транспортом, підписаною у червні 2022 року, яка скасувала дозвільну систему для українських перевізників. Ця угода, дію якої було продовжено, стала життєво необхідною в умовах блокування морських портів, створивши правове підґрунтя для функціонування «Шляхів солідарності». У митній сфері знаковим стало приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами з 1 жовтня 2022 року (NCTS). Це дозволило інтегрувати українську митницю в єдину транзитну систему ЄС, що вимагало ухвалення нового законодавства про митний тариф та гармонізації Митного кодексу України з Митним кодексом Союзу. Також триває процес юридичного оформлення інтеграції у цифровий ринок через приєднання до зони вільного роумінгу ЄС ("Roam like at home"), що передбачає імплементацію відповідних регламентів ЄС та очікується до повної реалізації з 2026 року [52].

Новий етап у розвитку нормативної бази розпочався з рішення Європейської Ради від 14 грудня 2023 року про відкриття переговорів про вступ та затвердження Переговорної рамки (Negotiating Framework) у червні 2024 року. Цей документ визначає процедурні та змістовні правила переговорного процесу. Він базується на оновленій методології розширення, яка передбачає кластерний підхід: 33 переговорні глави згруповані у 6 тематичних кластерів. Юридична логіка цього процесу полягає у пріоритетності кластеру «Фундаментальні

сфери» (Fundamentals), який включає судову владу, права людини, юстицію, свободу та безпеку, а також реформу державного управління та фінансовий контроль. Переговори за цим кластером відкриваються першими і закриваються останніми, а прогрес у ньому визначає загальну динаміку інтеграції. Принцип зворотності (reversibility) дозволяє ЄС призупиняти переговори або відновлювати вже закриті глави у разі регресу в реформах. Наразі триває етап офіційного скринінгу (screening) законодавства – детального аналізу відповідності українських норм праву ЄС, за результатами якого формуються звіти та визначаються критерії (benchmarks) для відкриття переговорних кластерів [53].

Фінансово-правовим інструментом підтримки реформ став регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/792, яким засновано Ukraine Facility – програму допомоги обсягом 50 млрд євро на період 2024–2027 років. Центральним елементом цього механізму є План України (Ukraine Plan), розроблений Урядом та затверджений Єврокомісією. План містить детальний перелік реформ та інвестиційних проектів з чіткими індикаторами виконання та часовими рамками. Юридична конструкція Ukraine Facility базується на принципі суворої обумовленості: виплата коштів (як грантових, так і кредитних) здійснюється лише за умови виконання узгоджених індикаторів. Це перетворює фінансову допомогу на потужний стимул для законодавчих та адміністративних змін, зокрема у сферах управління державними фінансами, боротьби з корупцією, енергетики та людського капіталу. Регламент також встановлює жорсткі вимоги до системи контролю та аудиту використання коштів, передбачаючи співпрацю України з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF), Європейською прокуратурою (EPPO) та Європейським судом аудиторів, що сприяє інтеграції української правоохоронної та контролюючої систем у європейський простір [54].

Сучасна нормативно-правова база також характеризується посиленою увагою до питань верховенства права та антикорупційної інфраструктури. Вимоги ЄС щодо реформування Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної

комісії суддів, а також забезпечення незалежності та ефективності роботи НАБУ, САП та ВАКС стали невід'ємною частиною політичного діалогу та юридичних зобов'язань України. Звіти Єврокомісії в рамках Пакета розширення (Enlargement Package) слугують основним інструментом моніторингу прогресу, надаючи детальну оцінку стану відповідності законодавства та практики його застосування стандартам ЄС. Зокрема, у звітах за 2023-2024 роки відзначається прогрес у формуванні антикорупційних органів, але водночас наголошується на необхідності подальшого вдосконалення законодавства про лобювання, фінансування політичних партій та захист викривачів. Цей моніторинг створює постійний тиск на національного законодавця, змушуючи його пріоритетувати євроінтеграційні законопроекти [55].

Важливим аспектом правової інтеграції є також адаптація законодавства у сфері прав людини та захисту національних меншин. Ухвалення нового закону про національні меншини (спільноти) України та внесення змін до нього відповідно до рекомендацій Венеційської комісії стало однією з ключових вимог для відкриття переговорів. Це демонструє, як норми м'якого права (рекомендації дорадчих органів Ради Європи) через механізм політичної обумовленості ЄС трансформуються у обов'язкові законодавчі норми на національному рівні. Співпраця з Радою Європи та її органами у цьому контексті виступає допоміжним, але важливим елементом загальної нормативної рамки євроінтеграції [55].

Процес наближення національного законодавства України до права Європейського Союзу, що відбувається на тлі триваючої повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, являє собою унікальний феномен у сучасній історії державотворення та міжнародного права, який можна охарактеризувати як «нормативну модернізацію в умовах надзвичайного стану». Ця ситуація породжує складну правову дилему, сутність якої полягає у необхідності одночасного виконання двох взаємовиключних, на перший погляд, завдань: забезпечення максимальної концентрації державних ресурсів та обмеження певних свобод для фізичного виживання нації (імператив безпеки) та

глибокої лібералізації суспільних відносин і посилення гарантій прав людини відповідно до Копенгагенських критеріїв членства в ЄС (імператив інтеграції). Аналіз динаміки правового регулювання протягом 2022–2025 років свідчить про те, що Україна, балансує між доктриною «войовничої демократії» та європейськими стандартами верховенства права, проходить складний шлях від тотальних обмежень перших місяців війни до відновлення механізмів стримувань і противаг, що є критичною передумовою для успішного закриття переговорного кластера «Фундаментальні сфери» [56].

Ключовим індикатором спроможності правової системи України адаптуватися до європейських стандартів в умовах війни стала еволюція застосування статті 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), яка передбачає право держави на відступ від зобов'язань під час війни. Якщо у лютому-березні 2022 року Україна повідомила Раду Європи про широкий спектр обмежень конституційних прав, що було продиктовано хаосом перших днів вторгнення та необхідністю миттєвої мобілізації, то вже у квітні 2024 року відбулася знакова подія, яка залишилася недооціненою у широкому публічному дискурсі, але отримала високу оцінку європейських правників. Уряд України офіційно повідомив Генерального секретаря Ради Європи про суттєве звуження обсягу відступу, відновивши дію зобов'язань за статтями, що гарантують право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13), заборону дискримінації (стаття 14), свободу думки, совісті і релігії (стаття 9) та обмеження примусової праці (стаття 4.3). Цей крок, який у засобах масової інформації помилково інтерпретувався як посилення обмежень, насправді став юридичним маніфестом відновлення повноцінної дієздатності судової системи та відмови держави від практики «правового вакууму», коли будь-які дії влади могли виправдовуватися воєнним станом. Відновлення дії статті 13 ЄКПЛ означає, що відтепер кожен випадок обмеження прав громадян, навіть в умовах війни, підлягає судовому контролю на предмет пропорційності та необхідності, що наближає українську практику до стандартів Суду ЄС та ЄСПЛ [57].

Важливу роль у відновленні конституційних гарантій відіграє Конституційний Суд України (КСУ), який протягом 2024–2025 років ухвалив низку рішень, що коригують законодавство «воєнного часу» відповідно до принципу верховенства права. Хрестоматійним прикладом стало Рішення № 8-р(П)/2024 від 18 липня 2024 року, яким було визнано неконституційною частину шостої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України. Ця норма, запроваджена на початку вторгнення, дозволяла автоматичне продовження строку тримання під вартою підозрюваних без рішення суду у разі неможливості функціонування суду. КСУ, спираючись на практику ЄСПЛ, констатував, що навіть в умовах воєнного стану право на свободу та особисту недоторканність не може бути обмежене довільно, а функція судового контролю за позбавленням волі не може бути делегована прокурорам. Це рішення стало сигналом для законодавця, що період «турборежиму» у прийнятті рішень завершено, і будь-які нові законодавчі ініціативи, що обмежують права людини, повинні проходити ретельний тест на пропорційність. Такий підхід повністю відповідає вимогам Європейської Комісії, викладеним у звітах про розширення, де наголошується на неприпустимості використання воєнного стану для непропорційного звуження простору фундаментальних прав.

Найбільш чутливою сферою, де спостерігається гостра колізія між безпековими наративами та європейськими стандартами свободи слова, залишається функціонування єдиного телемарафону «Єдині новини». Якщо у 2022 році консолідація інформаційного простору розглядалася як необхідний елемент протидії ворожій пропаганді та дезінформації, то у 2024–2025 роках збереження цієї монопольної конструкції, фінансованої з державного бюджету (понад 800 млн грн на 2025 рік), викликає дедалі жорсткішу критику з боку Європейської Комісії та міжнародних медійних організацій. У Звіті Єврокомісії за 2024 рік вперше прозвучала пряма рекомендація переглянути доцільність існування телемарафону, оскільки він не забезпечує плюралізму думок, обмежує доступ опозиційних сил до ефіру та призводить до зниження довіри суспільства до медіа. Вихід Суспільного мовника з системи марафону наприкінці 2024 року

став симптоматичним явищем, що підтвердило кризу формату «єдиного голосу». З точки зору права ЄС, зокрема Акта про свободу медіа (European Media Freedom Act), така централізація та державне втручання в редакційну політику є неприйнятними для країни-кандидата. Тому подальша доля телемарафону стане лакмусовим папірцем реальної готовності української влади імплементувати європейські стандарти свободи слова не лише декларативно (через ухвалення якісного закону «Про медіа»), але й на практиці.

Іншим критичним аспектом апроксимації є законодавство про кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність (стаття 111-1 Кримінального кодексу України). Прийняті у 2022 році зміни до Кримінального кодексу, спрямовані на покарання осіб, що співпрацюють з окупантами, на практиці виявилися занадто широкими та юридично невизначеними, що створює ризики для сотень тисяч громадян, які вимушено залишаються на окупованих територіях. Міжнародні правозахисні організації (Human Rights Watch, місія ООН) та Венеційська комісія вказують на відсутність чіткого розмежування між державною зрадою та діями, спрямованими на забезпечення життєдіяльності громад (наприклад, робота комунальників, лікарів чи вчителів). Масові кримінальні провадження проти осіб, які не вчиняли тяжких злочинів проти національної безпеки, а лише продовжували працювати в окупації для виживання, можуть призвести до порушення принципу правової визначеності та створити серйозні перешкоди для майбутньої реінтеграції деокупованих територій. Європейські партнери наполягають на необхідності внесення змін до статті 111-1 ККУ для забезпечення індивідуалізації покарання та врахування примусового характеру дій громадян в умовах окупації, що є вимогою міжнародного гуманітарного права [58].

Особливої уваги в контексті апроксимації заслуговує також питання прозорості законодавчого процесу та роботи Верховної Ради України. Обмеження доступу журналістів до кулуарів парламенту та припинення прямих трансляцій засідань, запроваджені з міркувань безпеки, з часом трансформувалися у інструмент зниження підзвітності народних депутатів.

Відсутність повноцінного парламентського контролю та публічних консультацій при розробці важливих законопроектів (так званий «турборежим») негативно впливає на якість законодавства, що неодноразово відзначалося у висновках Венеційської комісії та звітах Єврокомісії. Відновлення трансляцій на телеканалі «Рада» у вересні 2024 року є кроком у правильному напрямку, проте повна відповідність критеріям політичної частини Копенгагенських критеріїв вимагає повернення до стандартних демократичних процедур, включно з відкритістю роботи комітетів та забезпеченням прав парламентської опозиції. Європейська сторона чітко артикулює позицію, що безпекові ризики не можуть бути вічним виправданням для згортання парламентської демократії [59].

Специфічним викликом для правової системи є також імплементація антикорупційного законодавства та реформа правосуддя, які складають основу переговорного кластера «Фундаментальні сфери». Хоча Україна виконала сім рекомендацій Єврокомісії для початку переговорів, включаючи реформу відбору суддів КСУ та посилення САП і НАБУ, поточний моніторинг виявляє проблеми зі стійкістю цих інституцій. Зокрема, існують ризики політичного впливу на процедури добору суддів та функціонування антикорупційної інфраструктури. Затверджена урядом «Дорожня карта з верховенства права» на 2025 рік передбачає амбітні кроки, однак громадянське суспільство у своїх «Тіньових звітах» застерігає від формального підходу до виконання індикаторів («tick-the-box approach»). Успішність апроксимації у цій сфері вимірюватиметься не кількістю прийнятих законів, а реальними вироками у справах про топ-корупцію та рівнем довіри суспільства до судів [60].

Варто також відзначити, що процес європейської інтеграції України відбувається за новою методологією розширення, яка передбачає принцип зворотності (reversibility). Це означає, що у разі відкату реформ або серйозних порушень прав людини переговори можуть бути призупинені, а фінансування в рамках інструменту Ukraine Facility – заморожене. Цей механізм жорсткої обумовленості є запобіжником від спокусливої для влади в умовах війни ідеї побудови авторитарної моделі управління. Фінансова залежність від допомоги

ЄС у поєднанні з чіткими юридичними зобов'язаннями за Планом України створює потужний зовнішній каркас, який утримує українську правову систему в руслі європейських цінностей навіть під тиском воєнних обставин.

Таким чином, проблематика апроксимації законодавства в умовах війни виходить далеко за межі технічного перекладу директив ЄС. Це тест на інституційну зрілість української демократії. Україна демонструє здатність до самокорекції, про що свідчить звуження дерогацій від ЄКПЛ та активна позиція Конституційного Суду. Однак залишаються системні ризики, пов'язані з монополізацією інформаційного простору, недосконалістю законодавства про колабораціонізм та обмеженням парламентської прозорості. Подальший успіх євроінтеграції залежатиме від здатності української влади перейти від парадигми «війна все спише» до парадигми «право перемагає війну», забезпечуючи пропорційність обмежень та незворотність демократичних реформ навіть в умовах екзистенційної загрози. Цей досвід формування стійкої правової системи під час війни є унікальним внеском України у розвиток європейського конституціоналізму XXI століття [61].

Таким чином, нормативно-правова база співробітництва України та ЄС на сьогодні є цілісною, але водночас гетерогенною системою, що поєднує в собі елементи міжнародного права (Угода про асоціацію, секторальні угоди), права ЄС (через механізм прямої дії окремих регламентів у рамках секторальної інтеграції та зобов'язання щодо апроксимації) та національного конституційного і законодавчого регулювання. Вона характеризується високим рівнем динамізму, зумовленим як внутрішніми реформами в Україні, так і змінами в самому Європейському Союзі. Перехід до стадії переговорів про вступ змінив природу правових відносин: якщо раніше йшлося про зближення та співпрацю, то тепер мова йде про повну інкорпорацію *acquis communautaire* у правову систему України. Цей процес вимагатиме колосальної нормотворчої роботи, перегляду тисяч нормативних актів та, ймовірно, подальших змін до Конституції України для забезпечення можливості делегування частини суверенних повноважень наднаціональним органам ЄС у майбутньому. Від успішності та якості цієї

правової трансформації безпосередньо залежатиме швидкість та результат руху України до повноправного членства в об'єднаній Європі.

Висновки до Розділу 1.

У першому розділі здійснено комплексний аналіз теоретико-методологічних та нормативно-правових засад євроінтеграційної політики України. Проведене дослідження дозволяє сформулювати низку узагальнюючих висновків, що характеризують еволюцію, природу та сучасний стан відносин між Україною та Європейським Союзом.

По-перше, **теоретична реконструкція євроінтеграційного поступу** засвідчила, що цей процес не піддається поясненню в межах однієї статичної парадигми, а вимагає поліваріантного підходу. Еволюція відносин пройшла шлях від логіки *політичного реалізму* 1990-х років, де Україна розглядалася як буферна зона, а євроінтеграція слугувала інструментом балансування (політика багатовекторності), до *ліберального міжурядовізму* часів Європейської політики сусідства, що базувався на прагматичному розрахунку інтересів. Ключовим теоретичним зламом став перехід до *неофункціоналізму* після підписання Угоди про асоціацію, коли поглиблена економічна інтеграція (ПВЗВТ) створила ефект переливання («spillover») у політичну площину. На сучасному етапі, в умовах повномасштабної війни, домінуючою стала рамка *соціального конструктивізму* та концепція *стійкості (resilience)*. Надання Україні статусу кандидата та відкриття переговорів про вступ продиктовані не лише раціональними економічними розрахунками, а й ціннісно-ідентичнісними факторами: Україна утвердилась як невід'ємна частина нормативного простору Європи, що захищає його фізично.

По-друге, відбулася **фундаментальна трансформація суб'єктності України** у системі європейської безпеки та політики. Аналіз показав зміну вектору європеїзації: від одностороннього процесу «завантаження» (downloading) європейських норм до двосторонньої взаємодії, що включає елементи «вивантаження» (uploading). Україна трансформувалася зі споживача безпеки (security consumer) та джерела транзитних ризиків на провайдера

безпеки (security provider), зокрема в енергетичній (синхронізація з ENTSO-E) та військовій сферах. Цей факт змушує переосмислити класичні теорії інтеграції, оскільки держава-кандидат починає впливати на формування стратегічної автономії самого Євросоюзу ще до набуття членства.

По-третє, **нормативно-правова база співробітництва** характеризується високим динамізмом та пройшла еволюцію від рамкової Угоди про партнерство та співробітництво до складної системи «інтеграції без членства» на основі Угоди про асоціацію, і врешті – до передвступної стратегії. Унікальністю правового режиму є механізм *динамічної апроксимації*, який зобов'язує Україну не просто імплементувати статичний набір норм, а й постійно відстежувати зміни в праві ЄС (acquis communautaire). Закріплення курсу на ЄС у Конституції України (2019 рік) перетворило євроінтеграцію із зовнішньополітичного вектора на імператив внутрішнього конституційного ладу, створивши правовий запобіжник проти геополітичного розвороту.

По-четверте, дослідження виявило феномен «**нормативної модернізації в умовах надзвичайного стану**». Правова система України демонструє здатність адаптуватися до європейських стандартів навіть в умовах війни, що підтверджується звуженням обсягу відступу (дерогації) від зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини та відновленням судового контролю. Водночас виявлено суттєві правові колізії між безпековими потребами воєнного часу та Копенгагенськими критеріями (питання телемарафону, законодавство про колабораціонізм, прозорість парламенту). Успішність подальшої інтеграції залежить від здатності держави забезпечити пропорційність обмежень прав людини та уникнути спокуси згортання демократичних процедур, використовуючи війну як виправдання.

По-п'яте, перехід до стадії переговорів про вступ (2023–2024 рр.) перевів євроінтеграцію у площину **технічної та юридичної роботи** за новою методологією розширення. Запровадження принципу зворотності (reversibility) та жорсткої фінансової обумовленості (інструмент Ukraine Facility, План України) створює потужний зовнішній каркас для впровадження реформ.

Секторальна інтеграція («транспортний», «енергетичний», «цифровий» безвізи) довела свою ефективність, ставши драйвером економічної стійкості. Таким чином, аналіз теоретико-методологічних та правових засад дозволяє стверджувати, що євроінтеграція України досягла точки неповернення. Подальший процес вимагатиме не політичних декларацій, а кропіткої інституційної розбудови (*administrative capacity*) та глибинної гармонізації законодавства для закриття 35 переговорних розділів, що є безпрецедентним викликом для країни, яка веде війну за своє існування.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНА, БЕЗПЕКОВА ТА ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНА СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС.

2.1 Політико-дипломатична взаємодія між Україною та ЄС після Революції Гідності.

Період з 2014 по 2025 рік став визначальним в історії відносин між Європейським Союзом та Україною, трансформувавши їх від партнерства в рамках Європейської політики сусідства до фактичної передвступної інтеграції в умовах наймасштабнішої війни на континенті з часів Другої світової війни. Ця декада продемонструвала фундаментальний зсув у геополітичній свідомості Брюсселя, який під тиском екзистенційних загроз змушений був еволюціонувати з «м'якої сили», що спирається на нормативне регулювання та торгівлю, у дієвого геополітичного гравця, здатного мобілізувати військові ресурси та застосовувати безпрецедентні економічні санкції. Аналіз цього періоду виявляє складну динаміку інституційних змін, подолання внутрішніх розбіжностей та пошуку нових правових механізмів для підтримки Києва, що відбувалося на тлі постійної ескалації російської агресії.

На початковому етапі, що охоплює 2014–2021 роки, зусилля ЄС були зосереджені на політичній асоціації та економічній інтеграції як інструментах «м'якого» стримування та модернізації України. Підписання Угоди про асоціацію у 2014 році стало кульмінацією європейських прагнень українського суспільства та каталізатором російської гібридної агресії. Політична частина угоди, підписана 21 березня 2014 року, стала символом підтримки суверенітету України одразу після анексії Криму. Економічна частина, підписана 27 червня 2014 року, відкрила шлях до створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка почала діяти з 1 січня 2016 року. Цей механізм став потужним драйвером реформ, оскільки передбачав гармонізацію українського законодавства з нормами ЄС у понад 30 секторах, від енергетики до технічного регулювання. Вже до 2019 року ЄС закріпив за собою статус основного

торговельного партнера України, на якого припадало понад 40% зовнішньої торгівлі, що створило необхідну економічну подушку безпеки перед майбутніми потрясіннями [62].

Політико-дипломатичні зусилля цього періоду фокусувалися на врегулюванні конфлікту на Донбасі через «нормандський формат» та Мінські угоди, де Франція та Німеччина відігравали роль посередників. Хоча ці домовленості, укладені у 2014 та 2015 роках, часто критикувалися за нездатність принести стійкий мир, вони дозволили ЄС сформуувати єдину санкційну політику, прив'язавши тривалість економічних обмежень проти Росії до повного виконання Мінських угод. Санкції першої хвилі, запроваджені у 2014 році, включали обмеження доступу до ринків капіталу, ембарго на торгівлю зброєю та заборону на експорт товарів подвійного призначення, що стало першим серйозним випробуванням єдності країн-членів. Важливим досягненням стала лібералізація візового режиму в червні 2017 року, яка мала колосальне символічне значення, остаточно зруйнувавши ментальні бар'єри та стимулювавши проведення складних антикорупційних реформ, необхідних для виконання Плану дій з візової лібералізації. Однак навіть у цій сфері ЄС залишив за собою запобіжники: у 2024–2025 роках Єврокомісія переглянула механізм призупинення безвізу, посиливши моніторинг країн, чия візова політика не узгоджується з ЄС, що стало сигналом для Києва щодо необхідності подальшої гармонізації [63].

Повномасштабне вторгнення Росії 24 лютого 2022 року стало точкою біфуркації, яка змусила ЄС відкинути попередню обережність і діяти в режимі кризового менеджменту. Реакція Брюсселя була миттєвою та всеохоплюючою. Вже 28 лютого 2022 року, через чотири дні після початку великої війни, Україна подала заявку на членство в ЄС, що запустило прискорену процедуру розгляду. Надання статусу кандидата 23 червня 2022 року стало геополітичним рішенням, яке визнало Україну невід'ємною частиною європейського проекту безпеки. Це рішення супроводжувалося активацією Директиви про тимчасовий захист, яка надала притулок мільйонам українців, демонструючи безпрецедентну солідарність європейських суспільств [64].

Найбільш революційним кроком стало використання Європейського фонду миру (European Peace Facility, EPF) для надання летальної військової допомоги. Вперше в історії ЄС фінансував постачання озброєння третій країні, що перебуває у стані активного конфлікту. Починаючи з першого траншу у 500 мільйонів євро 28 лютого 2022 року, фонд став основним механізмом компенсації країнам-членам за передану техніку. Станом на кінець 2025 року загальний обсяг військової допомоги від ЄС та країн-членів перевищив 70 мільярдів доларів. Проте динаміка цієї допомоги була нерівномірною: у другій половині 2025 року спостерігалось різке падіння обсягів нових зобов'язань, які становили лише близько 4,2 млрд євро, що було недостатньо для компенсації призупинення допомоги з боку США. Це оголило проблему виснаження європейських арсеналів та повільного нарощування виробничих потужностей ВПК, незважаючи на політичні декларації [65].

Санкційна політика ЄС у 2022–2025 роках перетворилася на інструмент економічної війни, еволюціонуючи від широких секторальних обмежень до точкового переслідування механізмів обходу. У 2022 році було запроваджено нафтове ембарго та відключено ключові банки від SWIFT. Однак здатність Росії адаптуватися, зокрема через створення «тіньового флоту» для обходу цінової стелі на нафту (G7 price cap), вимагала постійного оновлення санкційного інструментарію. 14-й та 15-й пакети санкцій (2024 рік) вперше запровадили обмеження проти конкретних суден тіньового флоту та заборону на доступ до портів ЄС. До жовтня 2025 року, з ухваленням 19-го пакету, санкції поширилися на сектор зрідженого природного газу (LNG), а також включали вторинні санкції проти фінансових установ третіх країн (Китаю, Індії, Туреччини), які сприяли транзакціям російського ВПК. У грудні 2025 року ЄС активував режим санкцій проти «гібридних загроз», включивши до списків осіб та організації, відповідальні за дестабілізацію ситуації в Європі. Попри це, ефективність санкцій залишалася предметом гострих дискусій, оскільки Росія продовжувала знаходити шляхи для експорту енергоносіїв через посередників [66].

Фінансова підтримка України трансформувалася від ситуативних макрофінансових кредитів (MFA) до створення системних інструментів довгострокового планування. Запуск Ukraine Facility обсягом 50 мільярдів євро на 2024–2027 роки став якісно новим етапом. Цей інструмент, що складається з грантів (17 млрд) та позик (33 млрд), прив'язаний до виконання Плану України – детальної програми реформ. Регулярність виплат у 2024–2025 роках дозволила утримати макроекономічну стабільність, проте потреби України значно перевищували цей ресурс. У відповідь на це, у 2025 році ЄС очолив ініціативу G7 щодо використання знерухомлених російських активів. Після тривалих юридичних дебатів було узгоджено механізм надання Україні кредитів на 50 мільярдів доларів, які погашатимуться за рахунок прибутків від заморожених активів РФ (механізм ERA) [67].

Наприкінці 2025 року Єврокомісія пішла ще далі, запропонувавши у грудні «Репараційний кредит» (Reparations Loan) на суму до 90 мільярдів євро для покриття дефіциту фінансування на 2026–2027 роки. Ця пропозиція, що передбачає використання самих заморожених активів як застави, викликала спротив з боку Бельгії та Європейського центрального банку через ризики для євро та фінансової стабільності, а також відмову Японії приєднатися до подібної схеми. Тим не менш, готовність Брюсселя просувати це рішення навіть без одностайної підтримки G7 свідчить про усвідомлення критичності моменту та необхідності автономної європейської стратегії на тлі політичної невизначеності у США після перемоги Дональда Трампа.

Дипломатичний трек у 2024–2025 роках характеризувався зусиллями щодо консолідації глобальної підтримки української Формули миру. Перший Глобальний саміт миру у Швейцарії (червень 2024) став важливим етапом, однак підготовка до Другого саміту, запланованого на кінець 2025 року, зіткнулася з серйозними перешкодами. Відмова Росії від участі та просування альтернативних мирних планів з боку Китаю та нової адміністрації США ускладнили досягнення консенсусу. У грудні 2025 року, під час зустрічей у Лондоні та Брюсселі, європейські лідери (Кір Стармер, Еммануель Макрон,

Фрідріх Мерц) підтвердили свою скептичну позицію щодо «мирних планів», які передбачають територіальні поступки, та наголосили на необхідності посилення позицій України перед будь-якими переговорами.

Трансформація євроінтеграційного треку у 2024–2025 роках відзначилася переходом від політичних декларацій до глибинної бюрократичної та технічної роботи, яка перетворила процес наближення до членства на «загальнонаціональну вправу» з повної ревізії державної машини. Офіційний старт переговорів на першій міжурядовій конференції 25 червня 2024 року запустив масштабний процес скринінгу (аналізу відповідності законодавства), який тривав понад рік і завершився 30 вересня 2025 року. Цей період вимагав від українського уряду безпрецедентної мобілізації адміністративного ресурсу, адже одночасно з веденням війни необхідно було провести детальну звірку національного права з *acquis communautaire* за 36 переговорними розділами. Завершення двостороннього скринінгу стало критичною віхою, яка дозволила Єврокомісії сформуванню технічну базу для подальших переговорів і визначити ступінь готовності країни.

Ключовим елементом цього етапу став кластер «Фундаментальні засади» (Cluster 1), який згідно з новою методологією розширення відкривається першим і закривається останнім, визначаючи загальний темп переговорів. Скринінг за цим кластером було завершено ще в листопаді 2024 року, що дозволило Україні перейти до виконання «домашнього завдання» на випередження. Важливим сигналом для Брюсселя стало ухвалення Києвом 14 травня 2025 року комплексних дорожніх карт у сферах верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій, а також затвердження плану дій щодо захисту прав національних меншин. Ці документи стали своєрідним операційним планом інституційної перебудови держави на найближчі роки. Звіт Єврокомісії від 4 листопада 2025 року в рамках Пакета розширення став найкращим для України за останні три роки, офіційно підтвердивши виконання умов для відкриття переговорів не лише за першим кластером, а й за кластерами «Внутрішній ринок» (скринінг завершено у березні

2025 року) та «Зовнішні відносини» (квітень 2025 року). Особливо було відзначено прогрес у судовій реформі та посиленні адміністративної спроможності, що в умовах воєнного стану розглядалося європейськими партнерами як доказ інституційної стійкості країни.

Окремим викликом стала інтеграція аграрного сектору (Кластер 5 «Ресурси, сільське господарство та політика згуртування»), скринінг якого відбувся у вересні 2025 року. Сільське господарство залишалося однією з найбільш чутливих тем через потенційний вплив українського агроекспорту на європейський ринок та складність імплементації Спільної аграрної політики (САП) ЄС. Проривним кроком у цьому напрямку стало ухвалення Верховною Радою 8 жовтня 2025 року закону про створення державного аграрного реєстру та платіжного агентства (Paying Agency). Ця інституція є обов'язковою вимогою для будь-якої країни-кандидата, оскільки саме через неї здійснюється адміністрування всіх програм підтримки та прямих дотацій фермерам за суворими європейськими стандартами прозорості та контролю. Створення платіжного агентства фактично означало початок технічної інтеграції українського АПК у фінансову систему Євросоюзу ще до набуття повноправного членства. Паралельно з цим відбувалася подальша лібералізація торгівлі: з 29 жовтня 2025 року набули чинності оновлені умови доступу до ринку ЄС, які передбачали суттєве збільшення безмитних квот на чутливі товари, зокрема квоту на мед було збільшено на 483%, що стало свідченням готовності ЄС поступово поглинати український експортний потенціал попри протести окремих країн-членів [68].

Динаміка 2025 року також показала значний прогрес у Кластері 3 «Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання», який Єврокомісія назвала одним із найбільш динамічних: суттєві зрушення було зафіксовано у шести з восьми розділів, що свідчило про швидку адаптацію українського бізнес-середовища до європейських норм навіть в умовах війни. Попри амбітну мету українського уряду завершити переговори до кінця 2028 року, Єврокомісія, підтримуючи цей прагнення, наголошувала на необхідності подальшого

прискорення реформ, особливо у сфері боротьби з корупцією, де, попри загальний прогрес, залишалися певні занепокоєння щодо сталості антикорупційної інфраструктури. Політичний календар 2025 року, зокрема головування Польщі (перша половина року) та Данії (друга половина), створював сприятливе вікно можливостей: єврокомісар з питань розширення Марта Кос висловлювала сподівання відкрити переговори за трьома кластерами до червня та ще за трьома – до грудня 2025 року, що означало б безпрецедентний темп інтеграції. Водночас фактор Угорщини залишався постійним ризиком: Будапешт продовжував використовувати інструменти вето та політичного шантажу, змушуючи ЄС шукати креативні процедурні рішення для просування переговорного процесу.

Суттєвим викликом для єдності ЄС залишалася позиція Угорщини. Протягом 2023–2025 років Будапешт систематично блокував рішення про виділення допомоги та санкції, використовуючи право вето як інструмент торгу. ЄС був змушений вдаватися до креативних процедурних рішень, таких як «конструктивне утримання» (коли представник Угорщини виходив із зали під час голосування) або надання гарантій, що угорські кошти не підуть на військові цілі. У другій половині 2025 року, під час головування Угорщини в Раді ЄС, напруга досягла піку через неузгоджені «мирні візити» Віктора Орбана до Москви, що призвело до дипломатичного бойкоту заходів головування з боку Єврокомісії. Це актуалізувало дискусії про реформу механізму прийняття рішень у ЄС та можливе застосування статті 7 Договору про ЄС для обмеження права голосу країни-порушника [69].

Безпекові гарантії стали ще одним треком підтримки. У червні 2024 року ЄС та Україна підписали угоду про спільні безпекові зобов'язання, яка доповнила мережу двосторонніх угод з країнами-членами. Хоча ці документи не містять статті про колективну оборону на кшталт НАТО, вони інституціоналізували довгострокову підтримку у сферах оборонної промисловості, кібербезпеки та розвідки. Станом на листопад 2025 року Україна уклала 28 таких угод, створивши багаорівневу архітектуру безпекової співпраці.

Підсумовуючи, політико-дипломатичні зусилля ЄС у 2014–2025 роках пройшли шлях від реактивного кризового менеджменту до побудови системної архітектури підтримки, яка охоплює військову, фінансову та інтеграційну складові. Збереження цієї динаміки в умовах глобальної турбулентності кінця 2025 року вимагає від ЄС не лише фінансових ресурсів, але й політичної волі до прийняття рішень, які визначатимуть безпековий ландшафт Європи на десятиліття вперед. Незважаючи на внутрішні розбіжності та зовнішній тиск, Євросоюз довів свою спроможність діяти як стратегічний суб'єкт, для якого перемога України стала тотожною власній безпеці.

2.2. Особливості безпекового діалогу між ЄС та Україною

Трансформація безпекового діалогу між Європейським Союзом та Україною у період з 2014 по 2025 рік становить собою унікальний кейс в історії міжнародних відносин, який демонструє еволюцію наднаціонального об'єднання від нормативної «м'якої сили» до геополітичного актора, здатного оперувати інструментами жорсткої безпеки. Цей процес не був лінійним, а розвивався під тиском екзистенційних загроз, що змушувало обидві сторони переглядати фундаментальні засади своєї взаємодії, переходячи від декларативного партнерства до фактичного оборонного альянсу. Аналіз цього десятиліття вимагає детального розгляду нормативно-правового базису, інституційних механізмів та практичних інструментів співпраці, які зазнали радикальних змін під впливом російської агресії [70].

У 2014 році, на момент початку російської агресії в Криму та на Донбасі, відносини між Брюсселем та Києвом регулювалися переважно інструментами «Східного партнерства», які не передбачали безпекового виміру у військовому розумінні цього слова. Фундаментальним документом, що заклав юридичну основу для подальшого зближення, стала Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Хоча у публічному дискурсі основний акцент робився на економічній

інтеграції, Розділ II Угоди, присвячений політичному діалогу та реформам, містив критично важливі статті 7–10, які визначали цілі щодо конвергенції у сфері зовнішньої політики та безпеки (CFSP) та Спільної політики безпеки і оборони (CSDP). Зокрема, стаття 10 прямо вказувала на необхідність посилення практичного співробітництва у запобіганні конфліктам та кризовому менеджменті. Проте у період 2014–2021 років імплементація цих положень відбувалася переважно через призму цивільних інструментів. Європейський Союз, діючи в парадигмі мирного часу, розглядав реформування сектору безпеки (Security Sector Reform – SSR) як ключовий механізм стабілізації України, фокусуючись на верховенстві права, боротьбі з корупцією та реформі правоохоронних органів [71].

Основним інструментом присутності ЄС у цей період стала Консультативна місія Європейського Союзу (EUAM Ukraine), розгорнута у грудні 2014 року. Мандат місії, який обмежувався наданням стратегічних консультацій та підтримкою реформ цивільного сектору безпеки (поліції, прокуратури, судової системи), чітко демонстрував тодішнє бачення Брюсселем своєї ролі. EUAM не мала виконавчих повноважень і не займалася військовими питаннями, що створювало певний вакуум у реагуванні на гібридні та конвенційні військові загрози на сході України. Діяльність місії, яка до 2024 року зросла до 437 співробітників, безумовно, сприяла інституційній стійкості української держави через впровадження європейських стандартів у роботу правоохоронних органів, таких як концепція «поліції діалогу» та реформа сервісних центрів МВС, однак вона не могла компенсувати відсутність прямої оборонної підтримки [72].

У дипломатичному вимірі роль Європейського Союзу до 2022 року також залишалася обмеженою та опосередкованою. Переговорний процес у рамках «Нормандського формату» вівся за участі лідерів Франції та Німеччини, але не ЄС як інституції, що створювало ситуацію, коли спільна позиція Союзу формувалася постфактум, спираючись на домовленості окремих країн-членів. Санкційна політика ЄС у цей період мала стриманий характер і

впроваджувалася поетапно, часто з огляду на економічні інтереси окремих країн-членів, що знижувало її ефективність як інструменту стримування. Три раунди санкцій, запроваджені до 2022 року, хоч і завдали певної шкоди російській економіці, не змогли запобігти підготовці до повномасштабного вторгнення, оскільки залишали значні можливості для адаптації агресора та обходу обмежень [73].

Кардинальний злам у філософії безпекового діалогу відбувся 24 лютого 2022 року. Повномасштабне вторгнення Росії змусило ЄС відмовитися від самообмежень та табу, які десятиліттями визначали його зовнішню політику. Найбільш показовим кроком стала активація Європейського фонду миру (European Peace Facility – EPF) для надання летальної військової допомоги третій країні, що стало безпрецедентним рішенням в історії ЄС. Оскільки бюджетні правила Союзу забороняють фінансування військових операцій зі спільного бюджету, використання EPF як позабюджетного інструменту дозволило обійти ці обмеження. Обсяги допомоги через цей механізм зростали експоненційно: від символічних 31 мільйона доларів у 2021 році до понад 5 мільярдів доларів у 2024 році. Загалом через EPF та створений у його межах Фонд допомоги Україні (Ukraine Assistance Fund) було мобілізовано понад 11,6 мільярда євро для компенсації країнам-членам за передане озброєння та боєприпаси [74]

Паралельно з наданням матеріально-технічної допомоги, ЄС вийшов на новий рівень інституційної співпраці, запустивши у листопаді 2022 року Місію військової допомоги (EUMAM Ukraine). Ця ініціатива стала найбільшою тренувальною місією в історії ЄС, метою якої була підготовка українських військових до ведення сучасних бойових дій за стандартами НАТО та ЄС. Станом на травень 2025 року місія підготувала понад 75 000 українських військовослужбовців, забезпечуючи не лише базову піхотну підготовку, але й спеціалізоване навчання на складних системах озброєння (танки Leopard 2, системи ППО Patriot, артилерія PzH 2000) та злагодження штабів рівня бригади. Важливим аспектом діяльності EUMAM стала її адаптивність: навчальні модулі постійно коригувалися відповідно до потреб фронту, а у 2025

році почали розглядатися варіанти перенесення частини тренувальних активностей безпосередньо на територію України або розгортання інструкторів у «безпечних зонах».

Підписання 27 червня 2024 року «Спільних безпекових зобов'язань між Європейським Союзом та Україною» стало кульмінаційним моментом у процесі трансформації європейської політики від ситуативного реагування на кризові виклики до формування довгострокової архітектури стримування на континенті, яка базується на системному підході та взаємних юридичних зобов'язаннях. Цей документ, підписаний Президентом України Володимиром Зеленським, Президентом Європейської Ради Шарлем Мішелем та Президентом Європейської Комісії Урсулою фон дер Ляєн, не лише формалізував відносини, що склалися між Києвом та Брюсселем за перші два роки повномасштабної війни, але й заклав фундамент для інтеграції України в європейський оборонний простір ще до набуття нею формального членства в Союзі. Історичне значення цієї угоди полягає в тому, що Європейський Союз уперше у своїй історії взяв на себе настільки масштабні та конкретні зобов'язання щодо безпеки третьої країни, фактично визнавши, що безпека України є невід'ємною складовою безпеки самої Європи, а її обороноздатність – ключовим елементом стабільності всього євроатлантичного регіону [75].

Генеza цього документа сягає Вільнюського саміту НАТО у липні 2023 року, де країни «Групи семи» (G7) ухвалили Спільну декларацію про підтримку України. Ця декларація змінила філософію допомоги: замість абстрактних обіцянок «відкритих дверей» до НАТО, партнери запропонували конкретну модель «безпеки через силу» (security through strength), яка передбачає надання Україні засобів для самооборони та стримування російської агресії на період до вступу в Альянс. Європейський Союз як інституція приєднався до цієї ініціативи, розробивши власний рамковий документ, який доповнює мережу двосторонніх угод, підписаних Україною з окремими державами-членами. Станом на кінець 2025 року Україна уклала 28 таких двосторонніх угод, включаючи домовленості з усіма країнами G7, а також з такими державами як Нідерланди, Данія, Швеція,

Фінляндія, Польща та Румунія, що створило багаторівневу «парасольку безпеки», де кожен елемент підсилює інші [76].

Центральним елементом «Спільних безпекових зобов'язань» є механізм екстрених консультацій, передбачений на випадок повторної агресії або значної ескалації існуючого конфлікту. Згідно з текстом угоди, у разі відновлення агресії проти України, Європейський Союз та Україна зобов'язуються провести консультації протягом 24 годин на вимогу будь-якої зі сторін для визначення необхідних заходів протидії. Цей пункт є революційним для зовнішньої політики ЄС, оскільки він встановлює чіткий часовий норматив для дипломатичної реакції, що є критично важливим в умовах сучасної війни, де фактор часу часто є вирішальним. Хоча цей механізм юридично відрізняється від статті 5 Вашингтонського договору НАТО, яка передбачає автоматизм колективної оборони («напад на одного є нападом на всіх»), він створює процедурний алгоритм невідворотної реакції. На практиці це означає, що у Брюсселя зникає простір для тривалих бюрократичних зволікань: протягом доби має бути скликано засідання відповідних органів (наприклад, Ради ЄС або Комітету з питань політики та безпеки) для активації пакетів допомоги, які можуть включати нові секторальні санкції, надання летальної зброї, кібернетичну підтримку або фінансові інтервенції.

Важливо розуміти, що зобов'язання ЄС мають свою специфіку, яка відрізняє їх від двосторонніх угод з такими країнами, як США чи Велика Британія. Якщо національні угоди фокусуються на наданні конкретних видів озброєнь (ракет, танків, авіації) та навчанні військ, то угода з ЄС задіює унікальні інституційні та регуляторні можливості Союзу. Документ передбачає забезпечення передбачуваного, ефективного та довгострокового постачання військової техніки через Європейський фонд миру (EPF) та Фонд допомоги Україні (Ukraine Assistance Fund), які стали фінансовими двигунами європейської військової підтримки. Більше того, угода закріплює зобов'язання щодо прискорення інтеграції української оборонної промисловості в європейську технологічну та промислову базу (EDTIB). Це реалізується через такі ініціативи,

як Європейська програма оборонної промисловості (EDIP) та відкриття Офісу оборонних інновацій ЄС у Києві, що дозволяє створювати спільні виробничі ланцюги та забезпечувати взаємосумісність озброєнь на рівні стандартів виробництва, а не лише експлуатації.

Угода також охоплює широкий спектр невійськових загроз, які є критичними для гібридної війни. Зокрема, йдеться про співпрацю у сфері кібербезпеки, протидії іноземним інформаційним маніпуляціям та захисту критичної інфраструктури. ЄС зобов'язується продовжувати підтримку України через такі інструменти, як «Талліннський механізм» у кіберсфері та місію EUAM, яка адаптувала свій мандат для роботи на деокупованих територіях та розслідування воєнних злочинів. Особливий наголос робиться на фінансовій стабільності: механізм Ukraine Facility з бюджетом 50 мільярдів євро на 2024–2027 роки розглядається в угоді як частина безпекових гарантій, оскільки економічна стійкість держави є передумовою її обороноздатності. Використання доходів від заморожених російських активів для погашення кредитів G7 та фінансування закупівель зброї також є частиною цієї комплексної стратегії, що перетворює російські кошти на інструмент захисту України.

Кульмінацією процесу формування нової безпекової архітектури стало підписання «Українського договору» (Ukraine Compact) на полях Вашингтонського саміту НАТО в липні 2024 року. Цей документ об'єднав ЄС та понад 20 країн, які підписали двосторонні безпекові угоди з Україною, в єдину коаліцію. Ukraine Compact створює постійно діючий механізм координації між підписантами, гарантуючи, що підтримка України не буде розпорошеною чи дубльованою. Він декларує намір партнерів підтримувати Україну до її перемоги над російською агресією та забезпечити побудову збройних сил, здатних стримувати будь-які майбутні напади. Документ фактично інституціоналізує «коаліцію рішучих» (coalition of the willing), створюючи політичну рамку, яку буде складно зруйнувати навіть у разі зміни політичного керівництва в окремих країнах-партнерах [77].

Таким чином, система безпекових угод зразка 2024–2025 років формує проміжну, але потужну модель безпеки для України. Вона не замінює членство в НАТО, яке залишається кінцевою стратегічною метою, але створює «міст» до членства, наповнений конкретним практичним змістом. Зобов'язання ЄС у цій системі відіграють роль стабілізатора та інтегратора: вони гарантують, що Україна буде отримувати фінансову та промислову підтримку незалежно від кон'юнктури, а її сектор безпеки та оборони буде поступово уніфікований з європейським. Механізм 24-годинних консультацій, підкріплений реальними ресурсами Європейського фонду миру та промисловими потужностями європейських концернів, перетворює політичну солідарність на дієвий інструмент стримування, даючи чіткий сигнал агресору, що час грає не на його користь, а підтримка України є системною, довгостроковою та юридично захищеною

Особливістю періоду 2024–2025 років стало зміщення акценту з передачі наявних запасів зброї на розбудову спільної оборонно-промислової бази. Усвідомлення того, що війна на виснаження вимагає стабільного промислового підґрунтя, призвело до ухвалення Європейської програми оборонної промисловості (EDIP). Ця програма з бюджетом 1,5 мільярда євро на 2025–2027 роки включає спеціальний інструмент підтримки України (Ukraine Support Instrument) обсягом 300 мільйонів євро, спрямований на інтеграцію українського ОПК в європейські ланцюги постачання. Інституційним втіленням цієї стратегії стало відкриття Офісу оборонних інновацій ЄС у Києві у вересні 2024 року, який координує співпрацю між європейськими концернами та українськими виробниками, зокрема у сфері безпілотних систем та радіоелектронної боротьби [78].

Практичним результатом цієї політики стало створення спільних підприємств, таких як партнерство німецького концерну Rheinmetall з «Укроборонпромом» для ремонту бронетехніки та виробництва 155-мм боєприпасів безпосередньо в Україні. Це свідчить про те, що безпековий діалог перейшов у площину економічної інтеграції оборонних секторів, що робить

Україну де-факто частиною європейського оборонного ринку ще до набуття політичного членства в ЄС. Регламенти програм EDIRPA (спільні закупівлі) та ASAP (виробництво боєприпасів) також відкрили для України можливості участі у консорціумах, що раніше було доступно лише для країн-членів.

Фінансове забезпечення безпеки також зазнало революційних змін. У 2024–2025 роках ЄС розробив та імплементував механізм використання прибутків від заморожених активів Центробанку РФ для фінансування оборони України. Після подолання юридичних та політичних перепон, зокрема опору окремих країн-членів та застережень Європейського центрального банку, було створено Механізм кредитного співробітництва з Україною (Ukraine Loan Cooperation Mechanism – ULCM). Цей інструмент дозволив мобілізувати кредит G7 на суму 50 мільярдів доларів (45 мільярдів євро), де частка ЄС становить понад 18 мільярдів євро. Унікальність механізму полягає в тому, що погашення кредиту здійснюється за рахунок майбутніх доходів від російських активів, що фактично змушує агресора фінансувати оборону жертви агресії. Це рішення дозволило забезпечити передбачуваність фінансування на середньострокову перспективу, зменшивши залежність від щорічних бюджетних циклів та політичної кон'юнктури в країнах-партнерах [79].

Кібербезпека та протидія гібридним загрозам стали ще одним критично важливим треком діалогу. У 2023–2025 роках набув повномасштабного розвитку «Талліннський механізм» – міжнародна коаліція для координації допомоги у кіберсфері, яка мобілізувала понад 241 мільйон євро на посилення кіберстійкості України. ЄС також вперше застосував свої Кібернетичні сили швидкого реагування (CRRT) в умовах реальної війни для допомоги Україні у захисті критичної інфраструктури. Четвертий діалог з кібербезпеки між ЄС та Україною, що відбувся у жовтні 2025 року, підтвердив курс на повну синхронізацію стандартів, включаючи імплементацию Україною директиви NIS2 та інтеграцію до системи кіберзахисту ЄС.

Водночас процес поглиблення безпекової співпраці стикався і продовжує стикатися зі значними викликами. Головним з них є механізм прийняття рішень

у ЄС, який базується на принципі одностайності у питаннях зовнішньої політики та безпеки. Це дозволяло окремим країнам, насамперед Угорщині, систематично блокувати або затримувати виділення траншів з Європейського фонду миру, створюючи фінансові «затори» на мільярди євро. Для подолання цієї проблеми Брюссель був змушений вдаватися до складних процедурних рішень, таких як «конструктивне утримання» або переспрямування коштів через механізми, що не потребують одностайності (наприклад, використання доходів від активів). Іншим обмеженням залишається повільна інтеграція України до ініціатив Постійного структурованого співробітництва (PESCO). Попри політичну волю, станом на 2025 рік Україна повноцінно приєдналася лише до проєкту «Військова мобільність», тоді як участь в інших проєктах гальмується бюрократичними процедурами допуску третіх країн [80].

Політичний контекст 2025 року також характеризується підготовкою до можливих змін у глобальній архітектурі безпеки. Звіти Єврокомісії та стратегічні огляди місій ЄС вказують на те, що Брюссель розглядає безпеку України як невід'ємну складову власної безпеки, незалежно від динаміки бойових дій. Рівень узгодженості зовнішньої політики України з деклараціями та санкціями ЄС досяг безпрецедентних 93% у 2024 році, що свідчить про глибоку геополітичну конвергенцію. Це дозволяє говорити про формування єдиного безпекового простору, де формальний вступ України до ЄС стане лише юридичним закріпленням вже існуючої реальності взаємозалежності [80].

Підсумовуючи еволюцію безпекового діалогу за досліджуваний період, можна констатувати, що війна в Україні стала каталізатором перетворення Європейського Союзу на повноцінного геополітичного гравця. Якщо у 2014–2021 роках ЄС намагався експортувати стабільність через інструменти «м'якої сили» та реформ, то у 2022–2025 роках він був змушений імпортувати безпекові ризики та відповідати на них інструментами «жорсткої сили». Україна, зі свого боку, пройшла шлях від об'єкта європейської політики сусідства до ключового суб'єкта європейської безпеки, чий військовий досвід та промисловий потенціал є критично важливими для оборони самого Союзу. Створена архітектура

відносин, що включає спільні зобов'язання, інтегрований ОПК, фінансові гарантії та кібернетичну співпрацю, формує довгострокову основу для альянсу, який виходить за межі традиційного розуміння євроінтеграції.

2.3. Особливості військово-технічної співпраці в умовах війни між Україною та ЄС

Військово-технічна співпраця між Україною та Європейським Союзом протягом 2022–2025 років пройшла шлях фундаментальної трансформації, еволюціонувавши від екстрених постачань складських залишків озброєння до формування єдиного оборонно-промислового простору та інтеграції українського оборонно-промислового комплексу в Європейську оборонно-технологічну та промислову базу (EDTІВ). Цей процес, що відбувався на тлі наймасштабнішого з часів Другої світової війни збройного конфлікту на континенті, виявив як системні вразливості європейської архітектури безпеки, так і безпрецедентну здатність інституцій ЄС до адаптації нормативно-правової бази. Аналіз динаміки цієї співпраці свідчить про перехід від моделі «донор–реципієнт» до моделі взаємозалежного партнерства, де Україна виступає не лише споживачем безпекових послуг, але й ключовим елементом відновлення оборонного потенціалу Європи [81].

Ключовим аспектом цієї трансформації стала зміна фінансових механізмів підтримки. Якщо на початковому етапі основним інструментом виступав Європейський фонд миру (EPF), який компенсував країнам-членам вартість переданої техніки, то до 2024–2025 років його ефективність суттєво знизилася через вичерпання складських запасів та падіння рівня відшкодування до критичних 25–45 відсотків. На зміну цьому підходу прийшла так звана «данська модель» фінансування, яка довела свою високу ефективність у 2024–2025 роках. Суть цієї моделі полягає у безпосередньому фінансуванні європейськими партнерами виробництва озброєння на українських підприємствах. Це дозволило

не лише скоротити логістичне плече та терміни постачання, але й підтримати українську економіку, залишаючи податки в середині країни. Станом на 2025 рік Данія, використовуючи, зокрема, прибутки від заморожених російських активів, профінансувала закупівлю озброєння українського виробництва на суму близько 830 мільйонів євро, включаючи самохідні артилерійські установки «Богдана». До цієї ініціативи активно долучилися Швеція та Норвегія, а загальний обсяг інвестицій за цим механізмом продовжує зростати, перетворюючись на один із основних каналів ресурсного забезпечення Збройних Сил України [1]/82.

Важливою віхою інституційної інтеграції стало ухвалення Радою ЄС у грудні 2025 року Європейської програми оборонної промисловості (EDIP) з бюджетом 1,5 мільярда євро на період 2025–2027 років. Цей нормативний акт вперше де-юре закріпив за Україною статус, наближений до держави-члена в контексті оборонних закупівель. У рамках програми створено спеціальний Інструмент підтримки України (Ukraine Support Instrument) обсягом 300 мільйонів євро, спрямований на модернізацію української оборонної промисловості та її інтеграцію в європейські ланцюги постачання. Регламент EDIP дозволяє українським підприємствам брати участь у спільних консорціумах та процедурах закупівель, однак встановлює жорсткі вимоги щодо походження комплектуючих: частка компонентів із третіх країн, що не є асоційованими членами (фактично, це стосується Китаю), не повинна перевищувати 35 відсотків вартості кінцевого продукту. Це обмеження створює значні виклики для українських виробників, особливо у сфері безпілотних систем, які традиційно покладалися на доступну комерційну електроніку з азійських ринків, та вимагає пришвидшеної переорієнтації на європейських постачальників або локалізацію виробництва компонентної бази.

Еволюція військово-технічної співпраці між Україною та Європейським Союзом у період 2022–2025 років пройшла складний шлях трансформації, фундаментальним вектором якої стало переміщення центру ваги з логістичного забезпечення зовнішніх постачань на створення автономної екосистеми технічного обслуговування та виробництва безпосередньо на території України.

Цей процес був зумовлений об'єктивною неспроможністю моделі дистанційного ремонту забезпечити належний рівень боєздатності Збройних Сил України в умовах високоінтенсивної війни на виснаження. Досвід перших двох років повномасштабного вторгнення, коли відновлення пошкодженої західної техніки здійснювалося переважно на базі ремонтних хабів у суміжних країнах НАТО – Польщі, Словаччині, Румунії та Литві, – виявив критичні структурні вади такої архітектури. Транспортування важкої бронетехніки, зокрема танків Leopard 2 або самохідних артилерійських установок PzH 2000, вагою понад 50 тонн з лінії бойового зіткнення на сході України до майстерень у польському Глівіце чи словацькому Міхаловце створювало логістичне плече довжиною у тисячі кілометрів. Цей фактор, помножений на необхідність проходження складних митних процедур при перетині кордону, призводив до того, що одиниця техніки випадала з бойового складу підрозділу на термін від кількох тижнів до кількох місяців, що в умовах дефіциту озброєння було неприпустимим марнотратством ресурсу [82].

Більш того, функціонування зовнішніх ремонтних хабів наштовхнулося на серйозні бюрократичні та регуляторні перепони, які стали очевидними лише в процесі практичної реалізації. Однією з найгостріших проблем стала зарегульованість експортного контролю європейських країн, зокрема Німеччини. Згідно з чинним законодавством, відправка запасних частин для військової техніки, навіть якщо йдеться про дрібні вузли чи агрегати, вимагає отримання окремих дозволів Федерального управління економіки та експортного контролю (BAFA). У 2023–2024 роках це призводило до парадоксальних ситуацій, коли українські артилеристи були змушені місяцями очікувати на заміну стволів або електронних блоків управління, оскільки процедура погодження їх експорту займала стільки ж часу, скільки й продаж нової одиниці техніки. Це явище, яке військові експерти охрестили «канібалізацією», змушувало розбирати пошкоджені машини на запчастини для підтримки в робочому стані решти парку, що в довгостроковій перспективі лише поглиблювало кризу боєготовності. Водночас комерційні суперечки між європейськими виробниками та локальними

підрядниками у країнах Східної Європи щодо вартості робіт та розподілу інтелектуальної власності додатково гальмували процеси ремонту, як це спостерігалось у випадку з польським холдингом PGZ та німецькими концернами [83].

Усвідомлення тупиковості екстериторіальної моделі обслуговування спонукало провідних гравців європейського оборонно-промислового комплексу до радикальної зміни стратегії. Розпочався етап «промислової міграції» технологій та виробничих потужностей безпосередньо в Україну, попри збереження високих безпекових ризиків. Піонером цього процесу виступив німецький концерн Rheinmetall, який обрав агресивну стратегію глибокої інтеграції в українську оборонну інфраструктуру. Створення спільного підприємства Rheinmetall Ukrainian Defense Industry LLC (ТОВ «Рейнметал – Українська оборонна промисловість»), яке розпочало операційну діяльність у жовтні 2023 року, стало першим прецедентом інституційної присутності західного оборонного гіганта в країні, що перебуває у стані активної війни. На початковому етапі діяльність підприємства зосередилася на технічному обслуговуванні та ремонті бронетехніки, переданої Німеччиною, зокрема бойових машин піхоти Marder та танків Leopard. Відкриття в червні 2024 року повноцінного центру обслуговування дозволило скоротити час відновлення техніки в рази, усунувши необхідність транскордонного переміщення [84].

Однак амбіції Rheinmetall вийшли далеко за межі сервісних функцій. Найбільш значущим проектом концерну стало розпочате будівництво заводу з виробництва 155-мм артилерійських боєприпасів – критично дефіцитного ресурсу сучасної війни. Проектна потужність підприємства, яка спочатку планувалася на рівні 150 тисяч пострілів на рік, під тиском зростаючих потреб фронту та наполяганням українського уряду була переглянута у бік збільшення до 300 тисяч одиниць. Запуск виробництва, запланований на 2026 рік, має на меті не лише забезпечити автономність постачання ЗСУ, але й інтегрувати Україну в глобальний ланцюжок постачання боєприпасів концерну. Водночас реалізація цього проекту стала лакмусовим папірцем для оцінки ефективності української

бюрократичної системи. Генеральний директор Rheinmetall Армін Паппергер публічно вказував на суттєву різницю в темпах реалізації аналогічних проектів: будівництво заводу в німецькому Унтерлюсі, яке розпочалося синхронно з українським проектом, просувалося значно швидше завдяки спрощеним процедурам погодження, тоді як в Україні інвестор зіткнувся з затримками на етапах землевідведення та підключення до енергомереж. Це підсвітило необхідність дерегуляції українського законодавства для пришвидшення оборонних інвестицій [85].

Паралельним курсом, але з дещо відмінною технологічною філософією, пішов франко-німецький оборонний конгломерат KNDS (KMW+Nexter Defense Systems). Маючи в Україні найбільший «зоопарк» своїх виробів – близько 800 систем, що включають танки Leopard 1 і 2, САУ CAESAR та PzH 2000, колісні танки AMX-10RC та зенітні установки Gepard, – холдинг у жовтні 2024 року відкрив дочірнє підприємство KNDS Ukraine LLC у Києві. Стратегічною відмінністю підходу KNDS стало фокусування на впровадженні передових технологій швидкого виготовлення запчастин безпосередньо на місці експлуатації. Підприємство розпочало програму локалізації виробництва широкої номенклатури витратних компонентів та змінних деталей, використовуючи промисловий 3D-друк та адитивні технології. Це дозволяє виготовляти дефіцитні деталі для відновлення техніки за лічені години, минаючи складні ланцюги постачання з Європи та уникаючи необхідності отримання експортних ліцензій на кожну шестерню. Окрім MRO-напряму (Maintenance, Repair, Overhaul), KNDS задекларував наміри спільного виробництва 155-мм артилерійських боєприпасів за технологією Nexter, яка відома своєю високою точністю та меншим зносом ствола, що є критичним фактором для довготривалої експлуатації артилерійських систем типу CAESAR [86].

Обидва приклади – Rheinmetall та KNDS – демонструють перехід від ситуативної допомоги до довгострокового промислового планування. Однак, варто зазначити, що європейські компанії почали адаптувати свої моделі входу на ринок, враховуючи складнощі створення спільних підприємств. У другій

половині 2024 року та протягом 2025 року набула поширення модель ліцензійного виробництва, яку успішно імплементував чеський холдинг Czechoslovak Group (CSG). Відмовившись від ідеї створення СП через бюрократичні складнощі, CSG передав ліцензію та технологічну документацію українській компанії «Українська бронетехніка» на виробництво 155-мм снарядів, забезпечуючи при цьому постачання критичних компонентів (порохів та детонаторів). Це дозволило запуснути виробничі лінії значно швидше, ніж у випадку капітального будівництва нових заводів [87].

Таким чином, період 2024–2025 років став переломним моментом, коли логістика ремонту та виробництва озброєнь була «ренаціоналізована» Україною за технологічної та фінансової підтримки ЄС. Локалізація потужностей західних концернів в Україні дозволила вирішити три фундаментальні завдання: скорочення часу реакції на поломки та пошкодження техніки, зменшення залежності від політичної кон'юнктури на кордонах та створення бази для подальшої повної інтеграції українського ОПК в європейську оборонно-промислову базу. Ризики фізичного знищення підприємств внаслідок ракетних ударів, які раніше були головним стримуючим фактором для західних інвесторів, тепер розглядаються як прийнятні управлінські ризики, що мінімізуються шляхом децентралізації виробництва, створення підземних цехів та посилення протиповітряної оборони об'єктів. Ця зміна парадигми свідчить про остаточне усвідомлення європейськими елітами того факту, що війна в Україні є довготривалим конфліктом, перемога в якому неможлива без розбудови потужного тилу безпосередньо в зоні конфлікту, а не за сотні кілометрів від неї [88].

Особливістю періоду кінця 2024 – початку 2025 року стала зміна стратегії входження на український ринок. Замість створення складних спільних підприємств, які вимагають тривалих корпоративних погоджень та антимонопольних перевірок, європейські компанії все частіше обирають модель ліцензійного виробництва. Яскравим прикладом є угода між чеським холдингом Czechoslovak Group (CSG) та компанією «Українська бронетехніка», укладена

восени 2025 року. Вона передбачає передачу ліцензії та технологічної документації на виробництво 155-мм снарядів, при цьому чеська сторона забезпечує постачання критичних компонентів (порохових зарядів та підривників), а українська сторона здійснює фінальне збирання. Така модель дозволила запуснути виробництво значно швидше, ніж будівництво нових заводів «з нуля», і планується, що вже у перший рік обсяг виробництва складе 100 тисяч боєприпасів калібру 155 мм. Аналогічну угоду щодо ліцензійного виробництва було підписано з норвезькою компанією Nammo [89].

Проблема забезпечення сировиною, зокрема нітроцелюлозою для виробництва порохів, залишається одним із найгостріших викликів для європейсько-української кооперації. Глобальний дефіцит цієї сировини, спричинений залежністю від китайської бавовни, змусив шукати нетрадиційні рішення. У цьому контексті стратегічного значення набув український проект із відновлення вирощування бавовнику в Одеській області (Бессарабія). Аномально спекотні кліматичні умови 2024–2025 років дозволили отримати перший успішний врожай, що відкриває перспективи створення замкнутого циклу виробництва боєприпасів у межах Європи та зменшення залежності від імпорту з Азії. Європейські партнери розглядають цей аграрно-промисловий експеримент як потенційний елемент стратегічної автономії ЄС у сфері виробництва вибухових речовин.

Паралельно з виробничою кооперацією поглиблюється науково-технічне співробітництво. Відкриття у вересні 2024 року Офісу оборонних інновацій ЄС у Києві створило інституційну рамку для інтеграції української екосистеми defense-tech, зокрема кластеру Brave1, із європейськими програмами інновацій. Це дозволяє українським стартапам, що мають унікальний досвід розробки дронів та систем РЕБ в умовах реальних бойових дій, отримувати доступ до фінансування та партнерства з європейськими компаніями. Більше того, Україна отримала статус асоційованої країни у Європейському оборонному фонді (EDF), що дозволяє українським юридичним особам бути повноправними членами консорціумів у науково-дослідних проектах. Цей крок фактично визнає

українську оборонну науку невід'ємною частиною європейського дослідницького простору, дозволяючи обмінюватися даними про вразливості новітніх систем озброєння та методи протидії їм.

Попри значний прогрес, співпраця нашоюхується на серйозні бюрократичні та регуляторні перепони. Однією з ключових проблем залишається режим експортного контролю країн ЄС, який часто не адаптований до умов війни високої інтенсивності. Наприклад, постачання запасних частин для ремонту німецької техніки, навіть дрібних вузлів, вимагає проходження тих самих процедур ліцензування ВАФА, що й продаж готових танків, що призводить до простою техніки на фронті протягом місяців. У відповідь на це Єврокомісія анонсувала розробку пакету спрощення регуляцій (Defence Omnibus Simplification Proposal), який має бути представлений до літа 2025 року і спрямований на гармонізацію процедур трансферу військових товарів та створення своєрідного «Військового Шенгену». Це критично важливо для забезпечення безперебійної роботи ремонтних хабів та виробничих ліній в Україні [90].

Окремим вектором співпраці є забезпечення енергетичної стійкості, яка безпосередньо впливає на обороноздатність. Удари по енергетичній інфраструктурі змусили переглянути підходи до енергозабезпечення оборонних підприємств. ЄС через механізми Ukraine Facility та співпрацю з ЄБРР фінансує проекти децентралізованої генерації та когенерації, створюючи «енергетичні острови» для критичних виробництв. Це забезпечує безперервність виробничих процесів навіть в умовах блекаутів, що є новим елементом комплексної безпекової стратегії.

Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА), відома як «промисловий безвіз», набуває нового значення в контексті оборонної інтеграції. Хоча початково вона стосувалася цивільних секторів, триває робота над поширенням принципів взаємного визнання сертифікації на продукцію подвійного та військового призначення. Це дозволить уникнути дублювання випробувань та сертифікаційних процедур, відкриваючи шлях для

вільного обігу оборонних товарів між Україною та ЄС. Успішна реалізація цього напрямку дозволить остаточно демонтувати технічні бар'єри, що розділяють український та європейський оборонні ринки [92].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що станом на кінець 2025 року військово-технічна співпраця між Україною та ЄС вийшла на рівень системної інтеграції, яка є незворотною. Створення спільних виробничих потужностей, таких як заводи Rheinmetall та KNDS, ліцензійне виробництво боєприпасів за технологіями CSG та Nammo, а також пряме фінансування українського виробництва через «данську модель» свідчать про те, що європейські партнери розглядають український ОПК як органічне продовження власної промислової бази. Війна в Україні стала каталізатором відродження європейської оборонної промисловості, змусивши ЄС перейти від декларацій про стратегічну автономію до реальних кроків з розбудови виробничих спроможностей. Україна у цій конфігурації виступає не просто бенефіціаром допомоги, а джерелом унікальних технологічних рішень та бойового досвіду, необхідних для безпеки всього континенту. Подальший успіх цієї співпраці залежатиме від швидкості подолання бюрократичних перепон, гармонізації експортного законодавства та здатності забезпечити стабільне фінансування довгострокових промислових проектів в умовах триваючої війни на виснаження.

Висновки до Розділу 2

Аналіз політико-дипломатичної, безпекової та військово-технічної співпраці між Україною та Європейським Союзом у період 2014–2025 років дозволяє стверджувати, що відбулася фундаментальна трансформація двосторонніх відносин: від формату «партнерства та сусідства» до етапу фактичної передвступної інтеграції та формування спільного оборонного простору. Цей процес еволюціонував нелінійно, проходячи через дві ключові фази, розмежовані повномасштабним вторгненням РФ у 2022 році, яке стало каталізатором перетворення ЄС із «м'якої сили» на геополітичного гравця.

По-перше, відбулася радикальна зміна політико-правової парадигми відносин. Якщо у період 2014–2021 років взаємодія спиралася на Угоду про асоціацію та ПВЗВТ як інструменти поступового наближення (політична асоціація та економічна інтеграція), то з 2022 року відносини перейшли в площину екзистенційної солідарності. Надання Україні статусу кандидата та швидке відкриття переговорного процесу (червень 2024 року) засвідчили остаточну відмову Брюсселя від політики невизначеності. Важливим досягненням стало переведення євроінтеграції з рівня політичних декларацій на рівень технічної бюрократичної роботи ("скринінг"), що охопила всі сфери державного управління. Успішне завершення скринінгу у 2025 році, особливо за кластерами «Фундаментальні засади» та «Внутрішній ринок», а також висока оцінка Єврокомісії у звіті 2025 року, підтвердили інституційну спроможність України впроваджувати реформи навіть в умовах війни. Створення специфічних інституцій, таких як платіжне агентство в аграрному секторі, свідчить про те, що інтеграція перейшла точку неповернення.

По-друге, безпековий діалог зазнав революційних змін, зруйнувавши багаторічний табу ЄС. До 2022 року безпекова співпраця обмежувалася цивільним виміром (реформа сектору безпеки, консультативна місія EUAM), що виявилось недостатнім для стримування конвенційної агресії. Після 24 лютого 2022 року

ЄС вперше в історії застосував Європейський фонд миру (EPF) для фінансування летальної зброї воюючій країні, ставши ключовим донором військової допомоги (понад 70 млрд доларів сукупно з країнами-членами). Трансформація місії EUMAM у наймасштабнішу тренувальну програму та підписання 28 двосторонніх безпекових угод інституціоналізували підтримку України на довгострокову перспективу. Це перетворило ЄС на суб'єкта «жорсткої безпеки», хоча залежність від американських оборонних спроможностей та виснаження власних арсеналів залишаються критичними викликами, що проявилось у зниженні темпів допомоги в другій половині 2025 року.

По-третє, фінансово-економічна підтримка еволюціонувала від ситуативних кредитів до системних інструментів виживання та відновлення. Запуск Ukraine Facility (50 млрд євро) та механізму ERA (кредити за рахунок заморожених активів РФ) створив фінансову «подушку безпеки», необхідну для макроекономічної стабільності воюючої держави. Більше того, пропозиції щодо «Репараційного кредиту» та використання знерухомлених активів РФ як застави свідчать про готовність ЄС іти на безпрецедентні юридичні та фінансові ризики заради підтримки Києва, навіть за відсутності консенсусу в G7. Санкційна політика також пройшла шлях від точкових обмежень до повномасштабної економічної війни (19 пакетів санкцій), спрямованої на енергетичний сектор (LNG), тіньовий флот та фінансових посередників третіх країн. Втім, адаптивність російської економіки та наявність шляхів обходу санкцій вимагають постійного оновлення інструментарію тиску.

По-четверте, інституційна єдність ЄС пройшла випробування внутрішнім саботажем. Фактор Угорщини, яка систематично блокувала рішення щодо допомоги та санкцій, виявив вразливість механізму одностайного прийняття рішень. Це змусило європейську дипломатію шукати креативні процедурні шляхи (наприклад, «конструктивне утримання») та активізувало дискусії про реформування самого Євросоюзу. Водночас, здатність ЄС ухвалювати стратегічні рішення попри позицію Будапешта та невизначеність політики США (після виборів 2024 року) свідчить про зростання суб'єктності Брюсселя та

усвідомлення того, що поразка України стане геополітичною катастрофою для самої Європи.

Підсумовуючи, можна констатувати, що у досліджуваний період відбулася «європеїзація» оборони України та «українізація» безпекової політики ЄС. Відносини вийшли за межі класичної дипломатії та торгівлі, перетворившись на симбіоз, де стабільність Європи напряду залежить від військової стійкості України, а виживання України – від політичної та ресурсної підтримки ЄС. Досягнутий рівень інтеграції (від безвізу та ПВЗВТ до спільних безпекових зобов'язань та доступу до внутрішнього ринку) створює міцний фундамент для завершення процесу вступу, однак цей шлях залишається залежним від перебігу бойових дій та здатності ЄС мобілізувати свій військово-промисловий потенціал у відповідь на глобальні загрози.

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ.

3.1. Аналіз імплементації Угоди про асоціацію

Кінець 2025 року ознаменував собою завершення критично важливого етапу в історії європейської інтеграції України, який характеризувався переходом від кризового реагування на виклики повномасштабної війни до системної та довгострокової інституціоналізації економічних відносин з Європейським Союзом. Аналіз імплементації економічної частини Угоди про асоціацію, зокрема Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), демонструє, що цей інструмент трансформувався з механізму поступового зближення на фундамент економічного виживання та подальшої розбудови архітектури майбутнього членства України в ЄС. Якщо у 2022–2024 роках домінуючим наративом була екстрена підтримка через автономні торговельні преференції, то події другої половини 2025 року, зокрема завершення переговорів за статтею 29 Угоди та успішне проходження процедури скринінгу національного законодавства, свідчать про вступ у фазу глибинної секторальної інтеграції до Внутрішнього ринку Європейського Союзу. Цей процес відбувається на тлі складної геополітичної ситуації, що вимагає від української економіки безпрецедентної адаптивності та стійкості перед лицем логістичних, енергетичних та безпекових викликів [93].

Ключовою подією, що визначила нову парадигму торговельних відносин, стало завершення ери тимчасових Автономних торговельних заходів (АТМ), які діяли з червня 2022 року, та перехід до оновленої договірної бази в рамках ПВЗВТ. 29 жовтня 2025 року набрали чинності зміни до Угоди про асоціацію, які стали результатом складних переговорів між Києвом та Брюсселем.¹ Цей крок був необхідним для врегулювання торговельних дисбалансів та зняття політичної напруги, що виникла в окремих країнах-членах ЄС через неконтрольований імпорт української агропродукції. Нова домовленість, формалізована Рішенням

№ 3/2025 Комітету асоціації у торговельному складі, передбачає суттєве збільшення безмитних тарифних квот для найбільш чутливих товарних позицій, фактично закріплюючи досягнуті під час дії АТМ обсяги експорту на постійній основі. Зокрема, квота на український мед була збільшена на феноменальні 483% – з 6 000 до 35 000 тонн, що відображає визнання України як стратегічного постачальника цієї продукції на ринок ЄС.² Аналогічні структурні зрушення відбулися в секторах цукру, де квота зросла на 400% до 100 000 тонн, м'яса птиці (зростання на 33% до 120 000 тонн) та яєць (зростання на 200% до 18 000 тонн).² Такий перегляд умов торгівлі свідчить про те, що Європейський Союз готовий інтегрувати український аграрний сектор у свій ринок, проте прагне робити це через контрольовані механізми квотування та ліцензування, а не через повну лібералізацію, яка могла б дестабілізувати внутрішні ринки сусідніх країн [94].

Важливим елементом оновленої торговельної архітектури стало запровадження посиленого захисного механізму, так званого «екстреного гальмування». Цей інструмент дозволяє Європейській Комісії автоматично відновлювати дію митних тарифів, якщо обсяги імпорту певних товарів (зокрема яєць, цукру, круп, меду) перевищують середні арифметичні показники, зафіксовані у період з другої половини 2021 року до кінця 2024 року.³ Цей механізм вже продемонстрував свою дієвість у 2025 році, коли спрацювали обмеження щодо вівса та цукру, що стало сигналом для українських експортерів про необхідність диверсифікації ринків збуту та переходу від експорту сировини до продукції з вищою доданою вартістю. Водночас для промислових товарів режим безмитної торгівлі зберігся в повному обсязі, що створює сприятливі умови для інтеграції українських виробничих ланцюгів у європейську промислову екосистему [95].

Трансформація торговельних потоків нерозривно пов'язана зі змінами в логістичній інфраструктурі. Станом на жовтень 2025 року статистика свідчить про формування стійкої дуалістичної моделі експортної логістики. З одного боку, Чорноморський морський коридор відновив свою роль головної артерії для масового експорту зернових та олійних культур, забезпечуючи близько 85%

перевезень цієї групи товарів.⁴ З іншого боку, ініціатива «Шляхи солідарності» (Solidarity Lanes), яка включає залізничні, автомобільні та річкові маршрути через західний кордон, трансформувалася з тимчасового рішення на стратегічний канал для експорту товарів з високою вартістю та імпорту критично важливої продукції. За даними Єврокомісії, через «Шляхи солідарності» проходить близько 70% усього українського імпорту та 50% експорту неаграрної продукції, такої як метали та руда.⁴ Загальна вартість товарів, перевезених цими маршрутами з травня 2022 року, перевищила 247 мільярдів євро, що підтверджує їхню безальтернативність для економічної безпеки України в умовах триваючої воєнної загрози на морі [96].

Критично важливим досягненням у сфері транспортної інтеграції стало продовження Угоди про вантажні перевезення автомобільним транспортом, відомої як «транспортний безвіз». 25 вересня 2025 року Україна та ЄС домовилися про пролонгацію цієї угоди до 31 березня 2027 року. Це рішення забезпечує стабільність для українських перевізників та експортерів, скасовуючи необхідність отримання дозволів на двосторонні та транзитні перевезення. Статистика підтверджує ефективність цього кроку: у 2024 році експорт автотранспортом до ЄС зріс на 48% у вартісному вимірі порівняно з 2021 роком, сягнувши 33,4 млрд євро. Водночас Угода містить посилені механізми моніторингу та контролю за дотриманням зобов'язань перевізниками, що спрямовано на запобігання демпінгу та порушенню конкуренції на ринку транспортних послуг ЄС. У секторі авіації прогрес залишається обмеженим через закриття повітряного простору, проте робота над гармонізацією законодавства в рамках Угоди про Спільний авіаційний простір (САП) триває на рівні регуляторних процедур, хоча перегляд списків імплементації ще не завершено [97].

У митній сфері Україна продовжує демонструвати високу динаміку інтеграції, попри технічні виклики. Приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту та успішне використання системи NCTS Фаза 5 стало значним досягненням, що дозволило українському бізнесу переміщувати товари

за єдиною митною декларацією. Наразі увага зосереджена на підготовці до переходу на NCTS Фаза 6 – більш досконалу версію системи, яка передбачає посилені вимоги до безпеки та обміну даними. З огляду на складність розробки програмного забезпечення на рівні самого ЄС, період переходу було продовжено, і Україна синхронізувала свої плани з європейським графіком, розробляючи національний модуль NCTS Фаза 6 з метою його впровадження у 2026 році.⁶ Паралельно триває реформа Митного кодексу України, спрямована на повну імплементацію Митного кодексу Союзу (UCC), що включає криміналізацію контрабанди товарів у значних розмірах та запровадження європейської моделі адміністративної відповідальності за порушення митних правил [98].

Прогрес у сфері технічного регулювання та промислових стандартів наближає Україну до підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА), так званого «промислового безвізу». У звіті Єврокомісії за 2025 рік стан підготовки до укладення цієї угоди оцінюється як «добре просунутий» (well advanced).⁹ Україна виконала домашнє завдання щодо гармонізації горизонтального та вертикального законодавства, а також відновила ринковий нагляд у пріоритетних секторах (низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, безпека машин), що було призупинено на початку війни. Відновлення перевірок є критичним індикатором для сторони ЄС, оскільки це гарантує безпечність продукції, що потрапляє на спільний ринок. Водночас війна завдала шкоди інфраструктурі якості, зокрема метрологічним центрам, що вимагає додаткових інвестицій у відновлення лабораторної бази [98].

Санітарні та фітосанітарні заходи (SPS) залишаються однією з найбільш зарегульованих сфер, від якої залежить доступ української агропродукції на ринок ЄС. У 2024–2025 роках Україна здійснила важливі кроки в цифровізації фітосанітарних процедур, інтегрувавши національну інформаційну систему з європейською платформою TRACES та запровадивши електронні фітосанітарні сертифікати.¹⁰ Це значно підвищило прозорість процесів та зменшило час проходження кордону. Законодавчі зміни також торкнулися регламентації

використання засобів захисту рослин та впровадження європейських підходів до визначення буферних зон, що є необхідним для відповідності стандартам «Зеленого курсу» [99]. Регулярні аудити з боку DG SANTE підтверджують відповідність української системи контролю вимогам ЄС, що дозволило не лише зберегти, а й розширити доступ для продукції тваринного походження.

Одним із найбільш успішних напрямів інтеграції є цифрова сфера. Україна де-факто стає частиною Єдиного цифрового ринку ЄС ще до набуття повноправного членства. Визначною подією стала фіксація дати офіційного приєднання України до зони вільного роумінгу ЄС (Roam Like at Home) – 1 січня 2026 року. До цього часу діє перехідний режим добровільних домовленостей між операторами, який було продовжено до кінця 2025 року. Проект DRS2UA з бюджетом 2,7 млн євро надає технічну допомогу національному регулятору для фіналізації нормативної бази [100]. Ще одним проривом стало взаємне визнання електронних довірчих послуг. Україна стала першою країною поза межами ЄС, чий кваліфіковані електронні підписи були включені до Довірчого списку ЄС (LOTL), що юридично прирівнює їх до європейських аналогів.¹³ Це створює безпрецедентні можливості для транскордонного бізнесу, дозволяючи українським підприємцям підписувати контракти та брати участь у європейських тендерах дистанційно.

Енергетичний сектор демонструє високий рівень технічної інтеграції, проте стикається з серйозними ринковими та кліматичними викликами. Синхронізація з мережею ENTSO-E дозволила збільшити технічну спроможність для імпорту електроенергії до 2,1 ГВт, а для експорту – до 900 МВт. Однак повноцінне об'єднання ринків (market coupling) затримується через необхідність ухвалення законодавства про інтеграцію ринків (Electricity Integration Package) та невирішені питання з призначенням номінованого оператора ринку. Найбільшою загрозою для українського експорту енергоємної продукції та електроенергії є запровадження Механізму прикордонного вуглецевого коригування (CBAM), фінансова фаза якого розпочинається з 1 січня 2026 року [101]. Аналітичні дані свідчать про ризик суттєвого скорочення експорту електроенергії та

металургійної продукції, якщо українські виробники не зможуть підтвердити зниження вуглецевого сліду або отримати тимчасові винятки. Українські металургійні компанії, такі як «Інтерпайп» та «Метінвест», активно звітують про скорочення викидів CO₂, намагаючись відповідати новим вимогам, проте дефіцит інвестиційного ресурсу в умовах війни гальмує масштабну «зелену» модернізацію [101].

Інтеграція у фінансовому секторі також набирає обертів. Національний банк України продовжує гармонізацію банківського регулювання з нормами ЄС, зокрема імплементуючи вимоги щодо достатності капіталу та управління ризиками. У 2025 році було ухвалено низку законів, що наближають страховий ринок та ринок капіталу до європейських стандартів.⁵ Покращення інвестиційного клімату, попри військові ризики, фіксується міжнародними та національними опитуваннями. Індекс інвестиційної привабливості, що розраховується Європейською Бізнес Асоціацією, у 2025 році зріс до 2,70 балів, що є найвищим показником з початку повномасштабного вторгнення. Інвестори відзначають перспективність українського ринку в контексті майбутньої відбудови та інтеграції в європейські ланцюги доданої вартості, хоча корупція, проблеми судової системи та валютні обмеження залишаються стримуючими факторами.

Узагальнюючим вектором усіх описаних процесів є процедура вступу до Європейського Союзу. У вересні 2025 року Україна успішно завершила процес двостороннього скринінгу законодавства за всіма переговорними розділами, що стало формальним підтвердженням високого рівня адаптації національної правової системи.¹⁸ Звіт Єврокомісії в рамках Пакета розширення 2025 року надав Україні найкращу оцінку за останні три роки, відзначивши прогрес у більшості економічних глав, зокрема у сферах цифрової трансформації, митного союзу та енергетики. Затвердження дорожніх карт з верховенства права та реформи державного управління відкрило шлях до початку переговорів за Кластером 1 «Фундаментальні засади». Очікується, що відкриття Кластера 2 «Внутрішній ринок» відбудеться у найближчій перспективі, що переведе

економічну інтеграцію з площини виконання Угоди про асоціацію у площину безпосередньої підготовки до членства [102].

Таким чином, станом на кінець 2025 року економічна інтеграція України до ЄС набула незворотного та всеохоплюючого характеру. Виконання Угоди про асоціацію вийшло за межі формальної імплементації директив і перетворилося на процес фактичного злиття економічних просторів України та ЄС. Створення спільних транспортних, цифрових та митних просторів випереджає політичні рішення, створюючи реальну додану вартість для економіки вже сьогодні. Головними викликами на цьому шляху залишаються адаптація до кліматичних вимог ЄС (СВАМ), завершення судової реформи для захисту інвестицій та забезпечення фізичної безпеки інфраструктури. Однак динаміка 2025 року – від оновлення торговельних квот до фіксації дати роумінгового безвізу – свідчить про те, що Україна впевнено рухається до повної інтеграції у Внутрішній ринок ЄС, яка стане економічним підґрунтям для політичного членства в Союзі [103].

3.2. Соціальний вимір відносин між Україною та Європейським Союзом

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року стало не лише геополітичним землетрусом, що змінив архітектуру безпеки європейського континенту, але й каталізатором безпрецедентних трансформацій у соціальному вимірі відносин між Києвом та Брюсселем. Соціальна політика, яка раніше розвивалася в еволюційному руслі гармонізації законодавства в рамках Угоди про асоціацію, набула екзистенційного значення, ставши фундаментом фізичного виживання мільйонів українців та тестом на інституційну спроможність самого Європейського Союзу. Реакція спільноти, що виразилася в активації Директиви про тимчасовий захист (2001/55/ЄС) вперше в історії, продемонструвала здатність ЄС до швидкої мобілізації перед обличчям гуманітарної катастрофи, надавши легальний статус, доступ до ринку праці, освіти та медицини понад 4,2 мільйонам українців станом на 2025 рік.¹ Цей крок

фактично інтегрував громадян країни-кандидата у соціальні системи держав-членів ще до формального вступу, створивши унікальний прецедент «соціального членства». Однак динаміка 2024–2025 років свідчить про складний перехід від фази екстреного реагування до формування довгострокових стратегій, що супроводжується низкою структурних викликів: від ризику демографічного колапсу в Україні до фрагментації підходів держав-членів щодо подальшої долі біженців та зростання соціальної напруги в приймаючих громадах [104].

Економічний та фінансовий фундамент цієї соціальної взаємодії є колосальним. Загальний обсяг допомоги від ЄС та держав-членів станом на кінець 2024 року перевищив 122 мільярди євро, значна частина яких була спрямована на забезпечення функціонування соціальних інституцій України, які опинилися під тиском дефіциту бюджету та руйнування інфраструктури.¹ Впровадження інструменту Ukraine Facility на 2024–2027 роки з бюджетом у 50 мільярдів євро знаменує собою перехід до більш системної, але й більш вимогливої моделі співпраці, де фінансування чітко обумовлене виконанням Плану України. Цей план передбачає глибокі реформи у сфері людського капіталу, державного управління та верховенства права. Проте, на цьому шляху виникають суттєві суперечності. Зокрема, ініційована українським урядом реформа трудового законодавства, що включає розробку нового Трудового кодексу (проект на 329 статей), викликає занепокоєння профспілок та частини європейських експертів через надмірну дерегуляцію та потенційне звуження прав працівників, що може суперечити європейській соціальній моделі та *acquis* ЄС у сфері зайнятості.⁴ Критики вказують на те, що прагнення лібералізувати ринок праці для залучення інвестицій не повинно відбуватися коштом демонтажу системи соціального захисту, особливо в умовах, коли країна потребує повернення мільйонів громадян з-за кордону, які вже звикли до європейських стандартів праці [105].

Міграційна ситуація залишається найскладнішим елементом соціального пазла. Географія розселення українських біженців демонструє значну

диспропорцію, що впливає на політику окремих держав. Якщо на початку війни основним хабом була Польща, то станом на 2025 рік Німеччина стала лідером за кількістю прийнятих українців (понад 1,2 мільйона), що пояснюється більш щедрими соціальними гарантіями та вищим рівнем оплати праці.³ Однак ця динаміка провокує дискусії всередині Німеччини. Федеральний уряд, реагуючи на бюджетний тиск та політичні дебати, анонсував зміни у системі виплат «Bürgergeld» для новоприбулих з квітня 2025 року, що може суттєво зменшити рівень фінансової підтримки та прирівняти умови для українців до загальних правил для шукачів притулку, знизивши виплати до рівня 441 євро.⁷ Це сигналізує про втому від «винятковості» українського кейсу та прагнення уніфікувати підходи до мігрантів. Водночас у Польщі спостерігається тенденція до посилення вимог щодо інтеграції, зокрема, прив'язка виплати допомоги на дітей «800+» до обов'язкового відвідування польських шкіл з вересня 2024 року, що має на меті запобігти соціальній ізоляції українських дітей, але водночас створює додатковий тиск на сім'ї, які планують повернення [106].

Інтеграція на ринок праці ЄС виявила феномен «інтеграційного парадоксу»: попри високий рівень зайнятості українців у порівнянні з іншими групами біженців, значна частина з них, особливо жінки з вищою освітою, працюють на позиціях, що не відповідають їхній кваліфікації. Це явище «brain waste» (марнування мізків) є втратою як для української економіки, так і для приймаючих країн, які не використовують повною мірою потенціал людського капіталу.¹² Ситуація з визнанням професійних кваліфікацій, зокрема у медичній сфері, залишається критичною. У Німеччині з понад 1600 заявок від українських лікарів на отримання дозволу на практику було задоволено лише 187, що свідчить про бюрократичний колапс та нездатність системи швидко адаптуватися до потреб ринку праці, навіть в умовах гострого дефіциту медичного персоналу.¹³ Такі бар'єри не лише демотивують фахівців, але й підштовхують їх до вторинної міграції або повернення в Україну в умовах невизначеності, або ж, що гірше, до тіньової зайнятості.

Особливе занепокоєння викликає сфера освіти та захисту прав дітей. Сотні тисяч українських школярів опинилися в ситуації «подвійного навчання», намагаючись поєднати відвідування місцевих шкіл з дистанційними уроками в українській системі. Це призводить до колосального психологічного навантаження, зниження якості знань та соціальної дезінтеграції. За даними досліджень, 80% вчителів скаржаться на стрес, а діти втрачають мотивацію до навчання.¹⁴ У відповідь на це, освітні системи країн ЄС намагаються адаптуватися, створюючи адаптаційні класи та залучаючи українських асистентів вчителів, проте системного рішення на рівні всього Союзу досі не знайдено. Посилення вимог щодо обов'язкового відвідування шкіл у країнах перебування, як це зробила Польща, ставить батьків перед складним вибором: інтегруватися повністю, ризикуючи втратою національної ідентичності дітей, або повертатися в Україну в умовах безпекових ризиків. Втрата освітнього зв'язку з Україною загрожує довгостроковими наслідками для відновлення країни, оскільки саме молоде покоління має стати рушієм повоєнної модернізації [107].

Демографічні наслідки війни для України набувають ознак катастрофи, яка матиме вплив на століття. Поєднання низької народжуваності (коефіцієнт фертильності впав до 0,9), високої смертності та масового виїзду жінок репродуктивного віку створює «демографічну прірву». Прогнози ООН вказують на можливе скорочення населення України до 15 мільйонів осіб до 2100 року за песимістичним сценарієм.¹⁶ Європейський Союз, стикаючись із власним старінням населення, опиняється у двозначній ситуації: українські мігранти є бажаним ресурсом для поповнення дефіциту робочої сили в Європі, що створює потенційний конфлікт інтересів між потребами відбудови України та економічними потребами країн ЄС. Статистика свідчить про зниження намірів повернутися: якщо у 2023 році 52% біженців декларували бажання повернутися, то у 2024 році цей показник впав до 31%.³ Це вимагає від українського уряду та європейських партнерів розробки комплексних програм стимулювання повернення, які виходили б за межі декларацій і пропонували реальні рішення щодо житла, безпеки та працевлаштування. У цьому контексті обговорюються

ініціативи фінансових стимулів для добровільного повернення, які розглядають такі країни як Ірландія та Норвегія, але їх ефективність без фундаментального покращення безпекової ситуації залишається під питанням [108].

Питання захисту вразливих груп та протидії торгівлі людьми залишається гострим. Жінки та діти, які становлять більшість біженців, є основною мішенню для злочинних угруповань. Випадки трудової експлуатації, зафіксовані в аграрному секторі Франції («виноградники ганьби») та інших країнах, свідчать про те, що навіть у правових державах існують «слірі зони» контролю.¹⁹ Співпраця між омбудсменами України та країн ЄС, а також моніторинг з боку GRETA та ОБСЄ, дозволяють виявляти такі випадки, але превентивні механізми потребують посилення. Зокрема, йдеться про необхідність транскордонного обміну даними та гармонізацію визначення статусу жертви торгівлі людьми. Зростання ризиків сексуальної експлуатації та втягнення у злочинну діяльність вимагає не лише поліцейських заходів, але й соціальної підтримки, доступу до безпечного житла та легальної роботи, щоб зменшити залежність біженців від сумнівних пропозицій [109].

Сфера охорони здоров'я стала ще одним полем активної взаємодії. Програма EU4Health відкрила для України доступ до фінансування проєктів з ментального здоров'я та психосоціальної підтримки, що є критично важливим з огляду на травматичний досвід війни. Проєкти на кшталт «Peace of Mind», «Well-U» та співпраця з ВООЗ спрямовані на створення мережі підтримки як для біженців у ЄС, так і для внутрішньо переміщених осіб в Україні [110]. Проте система стикається з величезним попитом, який перевищує наявні можливості. Близько 10 мільйонів українців мають ризик розвитку розладів психічного здоров'я, і європейський досвід та ресурси є незамінними у розбудові національної системи реабілітації. Водночас, бар'єри у визнанні медичних дипломів у ЄС не дозволяють повною мірою залучити українських фахівців до надання допомоги своїм співгромадянам за кордоном, створюючи парадоксальну ситуацію дефіциту кадрів при наявності кваліфікованих спеціалістів [111].

Соціальний діалог та роль громадянського суспільства в цьому процесі неможливо переоцінити. Українські громадські організації, які продемонстрували чудеса самоорганізації, стали ключовими партнерами для європейських інституцій у доставці гуманітарної допомоги та моніторингу реформ. Проте тривала війна виснажує людські та фінансові ресурси волонтерського сектору. ЄС продовжує підтримувати громадянське суспільство, але акцент зміщується на інституційну сталість та спроможність брати участь у складних процесах повоєнної реконструкції. Важливим є також забезпечення прав національних меншин в Україні, що є однією з вимог вступу до ЄС. Прийняття оновленого законодавства про нацменшини отримало позитивну оцінку, але його імплементація вимагає делікатного балансу та постійного діалогу, особливо з такими сусідами як Угорщина [112].

Житлова криза залишається, мабуть, найбільшою перешкодою для повернення та соціальної стабілізації. Зруйновані міста та інфраструктура вимагають інвестицій, які не під силу самому українському бюджету. Програми компенсації та відновлення, що підтримуються міжнародними донорами, поки що не покривають масштабів руйнувань. Відсутність доступного житла в безпечних регіонах України змушує ВПО залишатися за кордоном або жити в непристосованих умовах, що поглиблює їхню вразливість та соціальну ізоляцію. Європейські партнери наголошують на необхідності прозорості та ефективності використання коштів на відбудову, пов'язуючи це з реформою децентралізації та залученням громад до прийняття рішень [113].

Погляд у майбутнє соціальних відносин між Україною та ЄС визначається невизначеністю щодо тривалості війни. Пролонгація тимчасового захисту до березня 2026 року дає певний перепочинок, але не вирішує питання довгострокового статусу мільйонів людей.³ ЄС стоїть перед необхідністю розробки перехідних механізмів, які дозволили б уникнути правового вакууму та хаосу після закінчення дії Директиви. Це може включати створення спеціальних програм постійного проживання для тих, хто інтегрувався, паралельно з потужними пакетами підтримки для тих, хто вирішить повернутися. Для України

критично важливо зберегти зв'язок зі своїми громадянами, не допустити їхньої повної асиміляції та перетворити діаспору на потужний ресурс для відновлення країни, а не на втрачений потенціал [114].

Підсумовуючи, соціальний вимір відносин Україна-ЄС перетворився на складну екосистему, де переплітаються питання безпеки, економіки, демографії та прав людини. Війна прискорила інтеграцію України в європейський соціальний простір, але цей процес відбувається в екстремальних умовах і супроводжується болісними трансформаціями. Успіх цієї інтеграції залежатиме від здатності обох сторін знайти баланс між національними інтересами та спільною відповідальністю, перетворити виклики міграції на можливості для розвитку та забезпечити, щоб соціальна справедливість залишалася в центрі процесу повоєнного відновлення. Європа вже не може розглядати Україну лише як зовнішнього партнера; соціальна тканина України та ЄС вже настільки переплетена долями мільйонів людей, що будь-які рішення в Брюсселі чи Берліні мають прямий вплив на Київ та Харків, і навпаки. Ця взаємозалежність вимагає нової якості політики, яка б враховувала довгострокові наслідки сьогоднішніх рішень для майбутнього всього континенту.

Висновки до Розділу 3.

Комплексний аналіз соціально-інтеграційного виміру взаємодії між Україною та Європейським Союзом у 2024–2025 роках засвідчує, що євроінтеграція перейшла точку неповернення, трансформувавшись із зовнішньополітичного вектора у внутрішню логіку функціонування української держави та суспільства. Цей процес характеризується переходом від екстреного кризового менеджменту до системної інституційної конвергенції, яка в окремих секторах (цифровий ринок, митниця, енергетика) випереджає політичні рішення про членство.

У сфері економіки ключовим підсумком періоду стало завершення ери тимчасових рішень. Скасування Автономних торговельних заходів (АТМ) та перехід до оновленої договірної бази ПВЗВТ у жовтні 2025 року зафіксували нову реальність: Україна розглядається не як зовнішній партнер, якому надають допомогу, а як інтегрований гравець, чия частка на ринку ЄС закріплюється довгостроковими квотами.

Феноменальне зростання квот на чутливі товари (мед +483%, цукор +400%) свідчить про готовність ЄС поглинати український експорт, водночас механізм «екстреного гальмування» демонструє прагнення Брюсселя захистити власних виробників від шоківих коливань. Логістична інфраструктура адаптувалася до умов війни, сформувавши стійку дуалістичну модель: морський коридор забезпечує масовий сировинний експорт, тоді як «Шляхи солідарності» (Solidarity Lanes) перетворилися на стратегічну артерію для товарів з високою доданою вартістю та імпорту. Пролонгація «транспортного безвізу» до 2027 року та успіхи у впровадженні системи NCTS (митний транзит) підтверджують, що фізичні та бюрократичні кордони між Україною та ЄС стають все більш умовними.

Найбільш динамічним треком інтеграції виявилася цифрова сфера. Фіксація дати приєднання до зони Roam Like at Home (1 січня 2026 року) та

визнання українських електронних довірчих послуг (КЕП) фактично робить Україну частиною Єдиного цифрового ринку ЄС ще до вступу. Висока оцінка Єврокомісії щодо готовності до «промислового безвізу» (АСАА) та інтеграція енергетичних ринків вказують на те, що технічна частина вступу виконується випереджаючими темпами. Однак серйозним викликом залишається кліматична політика. Запровадження механізму СВМ з 2026 року створює пряму загрозу для української важкої промисловості та енергетики, вимагаючи колосальних інвестицій у «зелену» модернізацію, які важко залучити в умовах війни. Це створює ризик, що український експорт втратить конкурентоспроможність не через якість, а через невідповідність екологічним стандартам.

«Інтеграційний парадокс» та демографічна криза Соціальна взаємодія) набула екзистенційного характеру. Активація Директиви про тимчасовий захист створила унікальний прецедент «соціального членства» для 4,2 млн українців, надавши їм доступ до ринків праці, освіти та медицини ЄС. Проте аналіз виявляє глибинні структурні проблеми. По-перше, спостерігається «інтеграційний парадокс»: попри високий рівень зайнятості, відбувається масове марнування людського капіталу (brain waste) через невідповідність роботи кваліфікації біженців та бюрократичні бар'єри у визнанні дипломів.

По-друге, демографічна ситуація набуває ознак катастрофи. Низька народжуваність (0,9) у поєднанні з небажанням значної частини біженців повертатися (падіння намірів до 31% у 2025 році) створює конфлікт інтересів між потребами відбудови України та потребами ринку праці старіючої Європи. Освітній процес для українських дітей у ЄС перетворився на випробування «подвійним навантаженням», що загрожує втратою зв'язку молодого покоління з батьківщиною. Політика окремих країн (як-от Польщі чи Німеччини) коливається між підтримкою та примусом до повної асиміляції, що вимагає від Києва та Брюсселя негайної розробки стратегії на період після закінчення дії тимчасового захисту (березень 2026 року).

4. Інституційна та фінансова спроможність Запуск програми Ukraine Facility (50 млрд євро) змінив філософію підтримки: фінансування тепер жорстко

прив'язане до виконання реформ Плану України. Це дисциплінує український уряд, але водночас створює напругу, наприклад, у питаннях лібералізації трудового законодавства, де прагнення дерегуляції стикається з європейською соціальною моделлю.

На кінець 2025 року взаємодія між Україною та ЄС у соціально-економічній площині перетворилася на фактичне злиття систем. Україна *де-факто* інтегрується у Внутрішній ринок через сектори транспорту, енергетики, «цифри» та митниці. Однак цей успіх затьмарений демографічною прірвою та невизначеністю долі мільйонів українців за кордоном. Головний висновок полягає в тому, що **соціальна тканина та економічні системи України та ЄС стали взаємозалежними**. Майбутнє української економіки неможливе без доступу до ринку ЄС, а соціальна стабільність Європи тепер напряму залежить від здатності України зберегти державність і повернути своїх громадян додому. Виклики 2026 року – СВМ, завершення тимчасового захисту та NCTS Фаза 6 – стануть тестом на те, чи зможе ця інтеграція стати фундаментом для успішного політичного вступу, чи залишиться Україна у статусі «вічного кандидата» з глибокою економічною прив'язкою, але без права голосу.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження відносин між Україною та Європейським Союзом у безпековому, економічному та соціальному вимірах в умовах російсько-української війни. Реалізація поставлених завдань дозволяє зробити наступні узагальнення:

Перше завдання полягало у теоретичному обґрунтуванні еволюції євроінтеграційної політики України. Проведений аналіз засвідчив, що цей процес носить нелінійний характер і пройшов шлях трансформації теоретичних парадигм: від політичного реалізму та політики «багатовекторності» 1990-х років, де Україна виступала «буферною зоною», до ліберального міжурядовізму часів Європейської політики сусідства. Ключовим етапом став перехід до неофункціоналізму з підписанням Угоди про асоціацію, що запустив ефект «переливання» (spillover) економічної інтеграції в політичну. На сучасному етапі, в умовах повномасштабної війни, відносини найкраще описуються теорією соціального конструктивізму та концепцією стійкості (resilience): євроінтеграція стала екзистенційним вибором, а Україна трансформувалася зі споживача безпеки (security consumer) на її активного провайдера (security provider).

Друге завдання передбачало характеристику нормативно-правової бази співробітництва. Виявлено, що правова основа відносин еволюціонувала від рамкової Угоди про партнерство та співробітництво до складної архітектури «інтеграції без членства» на базі Угоди про асоціацію. Унікальним феноменом стала «нормативна модернізація в умовах надзвичайного стану»: Україна демонструє здатність імплементувати *acquis communautaire* та проводити фундаментальні реформи (судова система, антикорупційна інфраструктура) навіть під час війни. Закріплення курсу на ЄС у Конституції України (2019 рік) та отримання статусу кандидата (2022 рік) перевели співпрацю у площину передвступної стратегії, яка регулюється новою методологією розширення та жорсткою системою фінансової обумовленості (Ukraine Facility).

Третє завдання було спрямоване на вивчення політико-дипломатичної взаємодії. Аналіз показав, що після 24 лютого 2022 року відбувся фундаментальний зсув у геополітичній свідомості Брюсселя, який трансформувався з «м'якої сили» у дієвого геополітичного гравця. Політичний діалог перейшов від декларативного партнерства до повної консолідації зусиль: запровадження 19 пакетів санкцій проти РФ, надання Україні статусу кандидата та швидке відкриття переговорного процесу (скринінг законодавства успішно завершено у 2025 році). Незважаючи на внутрішні виклики (позиція Угорщини), ЄС продемонстрував інституційну єдність, визнавши перемогу України передумовою власної безпеки.

Четверте завдання полягало у визначенні особливостей безпекового діалогу та військово-технічної співпраці. Дослідження виявило революційні зміни у підходах ЄС: вперше в історії було задіяно Європейський фонд миру (EPF) для надання летальної зброї третій країні. Співпраця еволюціонувала від екстрених постачань до системної інтеграції оборонно-промислових комплексів (EDTIB). Ключовими досягненнями стали: перехід до «данської моделі» (пряме фінансування виробництва зброї в Україні), створення спільних підприємств із гігантами індустрії (Rheinmetall, KNDS) та підписання 28 двосторонніх безпекових угод. Україна де-факто стає частиною європейського оборонного простору, інтегруючись у виробничі ланцюги та науково-дослідні програми ЄС.

П'яте завдання стосувалося аналізу імплементації економічної частини Угоди про асоціацію (ПВЗВТ). Встановлено, що економічна інтеграція перейшла точку неповернення, трансформувавшись із режиму тимчасових преференцій (АТМ) у довгострокову стратегію оновленої ПВЗВТ із закріпленими квотами та механізмами захисту ринку. Україна успішно інтегрується у Внутрішній ринок ЄС через секторальні угоди («транспортний», «цифровий» безвізи, приєднання до NCTS). Попри логістичні виклики та загрозу запровадження вуглецевого коригування (СВАМ), ЄС залишається безальтернативним торговельним партнером та економічним тилом для воюючої України.

Шосте завдання передбачало характеристику соціального виміру відносин. З'ясовано, що активація Директиви про тимчасовий захист створила безпрецедентний феномен «соціального членства» для понад 4,2 млн українців. Соціальні системи України та ЄС стали взаємозалежними. Водночас виявлено гострі проблеми: «інтеграційний парадокс» (невідповідність роботи рівню кваліфікації біженців), ризик демографічної катастрофи для України та необхідність розробки стратегій повернення громадян. Соціальна політика перетворилася на елемент національної безпеки, що вимагає балансу між інтеграцією українців у суспільства ЄС та збереженням людського потенціалу для повоєнної відбудови держави.

Сьоме завдання полягало у розкритті сучасного стану інтеграції в контексті війни. Підсумовуючи результати роботи, можна стверджувати, що російсько-українська війна стала каталізатором «прискореної історії» у відносинах Києва та Брюсселя. Відбулася «європеїзація» оборони України та «українізація» безпекової політики ЄС. Інтеграція перестала бути питанням зовнішньої політики і стала стратегією виживання для обох сторін. Технічна та секторальна інтеграція (енергетика, цифрова сфера, логістика) наразі випереджає політичні рішення, створюючи міцний фундамент для майбутнього членства. Головним висновком є те, що Україна вже діє як невід'ємна частина європейської політико-економічної та безпекової архітектури, а юридичне оформлення вступу є питанням часу та завершення інституційних реформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Haran O. Ukraine's Long Road to European Integration. PONARS Eurasia Policy Memo. 2014. No. 311. URL: https://ponarseurasia.org/wp-content/uploads/attachments/Рерм_311_Haran_Feb2014_0.pdf (дата звернення: 14.10.2025).
2. Ukraine's EU Integration: A Long Way Home. Intereconomics. 2022. Vol. 57, No. 4. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/4/article/ukraine-s-eu-integration-a-long-way-home.html> (дата звернення: 02.11.2025).
3. Knocking On The EU's Door: The Political Economy of EU-Ukraine Relations. Journal of Contemporary European Research. URL: <https://www.jcer.net/index.php/jcer/article/download/31/49/122> (дата звернення: 25.10.2025).
4. Bilateral relations between Ukraine and the European Union. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/379013151_Bilateral_relations_between_Ukraine_and_the_European_Union (дата звернення: 11.11.2025).
5. The meaning of 'association' under EU law. A study on the law and practice of EU association agreements. European Parliament. 2019. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608861/IPOL_STU\(2019\)608861_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608861/IPOL_STU(2019)608861_EN.pdf) (дата звернення: 05.10.2025).
6. Ukraine's Policy towards the European Union. Stefan Batory Foundation. URL: https://www.batory.org.pl/ftp/program/forum/eu_ukraine/ukraine_eu_policy.pdf (дата звернення: 19.11.2025).
7. The Ukraine war and the emergence of the European commission as a geopolitical actor. Journal of European Integration. 2023. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07036337.2023.2239998> (дата звернення: 01.10.2025).

8. Knocking On The EU's Door: The Political Economy of EU-Ukraine Relations. *Journal of Contemporary European Research*. URL: <https://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/31/49> (дата звернення: 28.11.2025).
9. EU and the invasion of Ukraine: a collective responsibility to act? *International Affairs*. 2023. Vol. 99, Iss. 1. URL: <https://academic.oup.com/ia/article/99/1/219/6967342> (дата звернення: 15.10.2025).
10. Теорія та практики європейської інтеграції. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/798745f9-6afd-4e97-a7cd-7a726ba1ee9a/content> (дата звернення: 09.11.2025).
11. Constructivist Analysis of Russia's Military Invasion of Ukraine (2022); Investigating Putin's Identity Model and Cognitive Actions. *Journal of World Sociopolitical Studies*. URL: https://wsps.ut.ac.ir/article_100567_2ea7d0680dc0064ad96c0b37a468b2a0.pdf (дата звернення: 22.10.2025).
12. EU-Ukraine “deep» trade agenda: the effectiveness and impact perspectives. PMC. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8883013/> (дата звернення: 17.11.2025).
13. EU-Ukraine trade: From emergency measures to a renewed trade agreement. European Policy Centre. URL: <https://www.epc.eu/publication/eu-ukraine-trade-from-emergency-measures-to-a-renewed-trade-agreement/> (дата звернення: 03.10.2025).
14. EU trade relations with Ukraine. European Commission. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (дата звернення: 30.11.2025).
15. Hakeem Smith C. Europeanization and EU-zation. A thesis submitted to the faculty of the University of North Carolina. URL: <https://cdr.lib.unc.edu/downloads/r781wh21j?locale=en> (дата звернення: 12.11.2025).
16. Dimensions and Mechanisms of the Europeanization of Member State Foreign Policy: State of the Art and New Research Avenues. ResearchGate. URL:

https://www.researchgate.net/publication/233236685_Dimensions_and_Mechanisms_of_the_Europeanization_of_Member_State_Foreign_Policy_State_of_the_Art_and_New_Research_Avenues (дата звернення: 08.10.2025).

17. Progress in implementing EU-Ukraine Association Agreement at 88% in 2023. Interfax-Ukraine. URL: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/100621/> (дата звернення: 27.10.2025).

18. Опубліковано Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2023 рік. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/opublikovano-zvit-pro-vykonannia-uhody-pro-asotsiatsiiu-mizh-ukrainoiu-ta-ies-za-2023-rik> (дата звернення: 20.11.2025).

19. Ukraine Country Report 2024. BTI Transformation Index. URL: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/UKR> (дата звернення: 06.11.2025).

20. Resilience in the Context of the Implementation of the EU-Ukraine Association Agreement. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/357439116_Resilience_in_the_Context_of_the_Implementation_of_the_EU-Ukraine_Association_Agreement (дата звернення: 13.10.2025).

21. Relations with Ukraine. NATO. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine> (дата звернення: 29.11.2025).

22. Ukrainian constitutional identity in the context of European integration. Constitutional Court of Ukraine. URL: <https://ccu.gov.ua/en/novina/ukrainian-constitutional-identity-context-european-integration> (дата звернення: 24.10.2025).

23. Would Ukraine Breach its own Constitution if it Dropped its NATO Bid? Verfassungsblog. URL: <https://verfassungsblog.de/would-ukraine-breach-its-own-constitution-if-it-dropped-its-nato-bid/> (дата звернення: 16.11.2025).

24. Still Normative Power Europe? The Perception of the EU in Ukraine Amidst the Russian War of Aggression. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/380190401_Still_Normative_Power_Europ

e_The_Perception_of_the_EU_in_Ukraine_Amidst_the_Russian_War_of_Aggression (дата звернення: 04.11.2025).

25. EU candidate status for Ukraine is a geopolitical and moral imperative. European Policy Centre. URL: <https://www.epc.eu/publication/EU-candidate-status-for-Ukraine-is-a-geopolitical-and-moral-imperative-497c80/> (дата звернення: 05.10.2025).

26. EU Policy towards Ukraine: Entering Geopolitical Competition over European Order. The International Spectator. 2023. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03932729.2023.2296576> (дата звернення: 18.11.2025).

27. Values, rights, and changing interests: The EU's response to the war against Ukraine and the responsibility to protect Europeans. European Security. 2022. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2022.2099713> (дата звернення: 29.10.2025).

28. Understanding the European Union's Response to the Russian war on Ukraine: The role of the European External Action Service. Diplomacy & Statecraft. 2025. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14702436.2025.2562978> (дата звернення: 02.11.2025).

29. Resilience in the Context of the Implementation of the EU-Ukraine Association Agreement. Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal. URL: <http://kmlpj.ukma.edu.ua/article/download/249888/247236/573446> (дата звернення: 14.10.2025).

30. Resilience in EU crisis interventions in Ukraine: A complexity perspective. Journal of Intervention and Statebuilding. 2022. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782804.2022.2097205> (дата звернення: 25.11.2025).

31. Ukraine's path towards EU accession. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_en (дата звернення: 09.10.2025).

32. Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. Bruegel. URL: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications> (дата звернення: 21.11.2025).

33. Energy Security in the Post-Ukraine War Era: Redrawing the Global Energy Map. Atlas Institute for International Affairs. URL: <https://atlasinstitute.org/energy-security-in-the-post-ukraine-war-era-redrawing-the-global-energy-map/> (дата звернення: 12.10.2025).

34. Synchronized: The Impact of the War on Ukraine's Energy Landscape. Foreign Policy Research Institute. 2023. URL: <https://www.fpri.org/article/2023/12/the-impact-of-the-war-on-ukraines-energy-landscape/> (дата звернення: 28.11.2025).

35. Emerging from the War in Ukraine into a Secure Energy Transition. Journal of International Affairs. URL: <https://jia.sipa.columbia.edu/content/emerging-war-ukraine-secure-energy-transition> (дата звернення: 03.11.2025).

36. How the war in Ukraine has transformed the EU's Common Foreign and Security Policy. Yearbook of European Law. URL: <https://academic.oup.com/yel/advance-article/doi/10.1093/yel/yeaf003/8112000> (дата звернення: 15.10.2025).

37. European strategic autonomy and defence after Ukraine. Real Instituto Elcano. URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/european-strategic-autonomy-and-defence-after-ukraine/> (дата звернення: 26.10.2025).

38. The War in Ukraine, the Strategic Compass, and the Debate Over EU Strategic Autonomy. Centre for Security, Diplomacy and Strategy. URL: <https://csds.vub.be/publication/the-war-in-ukraine-the-strategic-compass-and-the-debate-over-eu-strategic-autonomy/> (дата звернення: 07.11.2025).

39. Роль України у забезпеченні європейської безпеки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Національна безпека. URL: <https://security.bulletin.knu.ua/uk/article/download/3202/2683/11637> (дата звернення: 20.10.2025).

40. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A3%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/zvit-pro-vikonannia-ugodi-pro-asociaciiu-za-2024-rik.pdf> (дата звернення: 01.11.2025).

41. Implementation of the Association Agreement. Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://mof.gov.ua/en/vikonannja-ugodi-pro-asociaciju> (дата звернення: 10.11.2025).

42. EU energy security and the war in Ukraine: From sprint to marathon. European Parliament. 2023. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739362/EPRS_BRI\(2023\)739362_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739362/EPRS_BRI(2023)739362_EN.pdf) (дата звернення: 23.10.2025).

43. Ukraine during the Russian War of Aggression. Stiftung Wissenschaft und Politik. URL: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/ukraine-during-the-russian-war-of-aggression> (дата звернення: 08.10.2025).

44. Report on Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. Government Office for Coordination on European and Euro-Atlantic Integration. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-Ugoda-pro-asotsiatsiyu-EN.pdf> (дата звернення: 17.11.2025).

45. Implementation of the EU-Ukraine Association Agreement. Friedrich-Ebert-Stiftung. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15764.pdf> (дата звернення: 30.10.2025).

46. The EU-Ukraine Association Agreement: Assessment of an Innovative Legal Instrument. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/272242750_The_EU-

Ukraine_Association_Agreement_Assessment_of_an_Innovative_Legal_Instrument
(дата звернення: 04.11.2025).

47. The EU-Ukraine Association Agreement: A New Legal Instrument of Integration Without Membership? Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal. URL: <http://kmlpj.ukma.edu.ua/article/download/52678/48729> (дата звернення: 19.10.2025).

48. The meaning of 'association' under EU law. A study on the law and practice of EU association agreements. European Parliament. 2019. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608861/IPOL_STU\(2019\)608861_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608861/IPOL_STU(2019)608861_EN.pdf) (дата звернення: 05.10.2025).

49. Ukraine-EU Association Agreement. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. URL: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-association-agreement> (дата звернення: 14.11.2025).

50. EU Trade Agreements: To Mix or Not to Mix, That Is the Question. Respect. URL: https://respect.eui.eu/wp-content/uploads/sites/6/2022/02/to_mix_or_not_to_mix.pdf (дата звернення: 22.10.2025).

51. European Union–Ukraine Association Agreement. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Union%E2%80%93Ukraine_Association_Agreement (дата звернення: 09.11.2025).

52. The EU-Ukraine Association Agreement between the European Neighbourhood Policy and admission. Il Diritto dell'Unione Europea. URL: <https://www.dirittounioneuropea.eu/eu-ukraine-association-agreement-european-neighbourhood> (дата звернення: 02.10.2025).

53. EU–Ukraine Association Agreement “Quick Guide to the Association Agreement”. European Union External Action Service. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/071215_eu-ukraine_association_agreement.pdf (дата звернення: 18.11.2025).

54. Switching Gear: Law Approximation in Ukraine After the Application for EU Membership. Croatian Yearbook of European Law and Policy. URL:

<https://www.cyelp.com/index.php/cyelp/article/view/554> (дата звернення: 27.10.2025).

55. Approximation of laws in the EU-Ukraine Association Agreement. CORE. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149240871.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).

56. Switching Gear: Law Approximation in Ukraine After the Application for EU Membership. University of Westminster. URL: <https://westminsterresearch.westminster.ac.uk/item/w7811/switching-gear-law-approximation-in-ukraine-after-the-application-for-eu-membership> (дата звернення: 06.10.2025).

57. Інституційний механізм Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Studies.In.Ua. URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2494-nstitutucyniy-mehanzm-ugodi-pro-asocasyu-mzh-ukrayinoyu-ta-yes.html (дата звернення: 29.11.2025).

58. Association agreement with Ukraine. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/association-agreement-with-ukraine.html> (дата звернення: 15.10.2025).

59. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. Access2Markets. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area> (дата звернення: 23.11.2025).

60. EU Association Agreement could help Ukraine to reform. Bruegel. URL: <https://www.bruegel.org/blog-post/eu-association-agreement-could-help-ukraine-reform> (дата звернення: 08.10.2025).

61. System Operations Reports. ENTSO-E. URL: <https://www.entsoe.eu/publications/system-operations-reports/> (дата звернення: 19.11.2025).

62. Two years since Ukraine and Moldova synchronised electricity grids with EU. ENTSO-E. 2024. URL: <https://www.entsoe.eu/news/2024/03/15/two-years-since-ukraine-and-moldova-synchronised-electricity-grids-with-eu/> (дата звернення: 01.11.2025).

63. Ukrainian power system is fully synchronised with the European power network ENTSO-E. Ukrenergo. URL: <https://ua.energy/media-2/ukrainian-power-system-is-fully-synchronised-with-the-european-power-network-entso-e/> (дата звернення: 25.10.2025).

64. EU and Ukraine extend road transport agreement until 31 March 2027. European Commission. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/eu-and-ukraine-extend-road-transport-agreement-until-31-march-2027-2025-09-25_en (дата звернення: 12.11.2025).

65. Unequal competition. The consequences of the liberalisation of EU–Ukraine road carriage for Central Europe. Centre for Eastern Studies (OSW). 2024. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2024-04-04/unequal-competition-consequences-liberalisation-eu-ukraine> (дата звернення: 04.10.2025).

66. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023PC0046> (дата звернення: 20.11.2025).

67. EU–Ukraine Common Aviation Area Agreement. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-ukraine-common-aviation-area-agreement.html> (дата звернення: 28.10.2025).

68. Common Aviation Area Agreement between the European Union and its Member States and Ukraine. URL: https://tapportals.mk.gov.lv/attachments/legal_acts/document_versions/01c4573e-c793-48ac-b282-9f28c87ac260/download (дата звернення: 10.11.2025).

69. Ukraine confirms roaming-free agreement with EU: Start date revealed. RBC-Ukraine. URL: <https://newsukraine.rbc.ua/news/ukraine-approves-eu-roaming-deal-1752500624.html> (дата звернення: 16.10.2025).

70. Daily News 17 / 06 / 2025. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/mex_25_1529 (дата звернення: 30.11.2025).

71. EU - Ukraine Association Agreement (2014), доступ отримано грудня 10, 2025, <https://edit.wti.org/document/show/3400de00-caef-47c1-9863-fc982207040a>
72. EU-Ukraine Association Agreement “Quick Guide to the Association Agreement” - EEAS, доступ отримано грудня 10, 2025, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/071215_eu-ukraine_association_agreement.pdf
73. Association agreement with Ukraine | EUR-Lex - European Union, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/association-agreement-with-ukraine.html>
74. EU Advisory Mission: Achievements of 10 Years in Ukraine, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.euam-ukraine.eu/news/opinion/eu-advisory-mission-achievements-of-10-years-in-ukraine/>
75. EUAM UKRAINE: European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform in ... - EEAS, доступ отримано грудня 10, 2025, https://www.eeas.europa.eu/euam-ukraine/euam-ukraine-european-union-advisory-mission-civilian-security-sector-reform-ukraine-civilian_und_en
76. EUAM Ukraine: A Decade of Building Capacity and Supporting Reforms, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.euam-ukraine.eu/news/euam-ukraine-a-decade-of-building-capacity-and-supporting-reforms/>
77. EU Advisory Mission Ukraine – building sustainable capacities in war-affected areas - EEAS, доступ отримано грудня 10, 2025, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-advisory-mission-ukraine-%E2%80%93-building-sustainable-capacities-war-affected-areas_en
78. EUAM Ukraine – Highlights and Achievements in 2023, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.euam-ukraine.eu/news/euam-ukraine-highlights-and-achievements-in-2023/>
79. Our mandate and priorities - EUAM Ukraine, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.euam-ukraine.eu/our-mission/our-priorities/>

80. Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications - Bruegel, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications>

81. European Peace Facility: Continued EU military assistance to Ukraine - Epthinktank, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://epthinktank.eu/2024/02/21/european-peace-facility-continued-eu-military-assistance-to-ukraine/>

82. The EU Council approved the EDIP program with a budget of 1.5 billion euros, of which 300 million will go to the Ukrainian defense industry | УНН, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://unn.ua/en/news/the-eu-council-approved-the-edip-program-with-a-budget-of-15-billion-euros-of-which-300-million-will-go-to-the-ukrainian-defense-industry>

83. EU Council approves EUR 300M programme for Ukraine's defence industry - Ukrinform, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/4067316-eu-council-approves-eur-300m-programme-for-ukraines-defence-industry.html>

84. EU Bureaucracy Delays Military Equipment Repairs for Ukraine - Militarnyi, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://militarnyi.com/en/news/eu-bureaucracy-delays-military-equipment-repairs-for-ukraine/>

85. Rheinmetall to Expand Ukraine Artillery Ammunition Plant Capacity - Oj - Odessa Journal, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://odessa-journal.com/rheinmetall-to-double-artillery-shell-production-capacity-in-ukraine>

86. Ukrainian Subsidiary of Armaments Group KNDS Opened, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://knds.com/press-releases/ukrainian-subsidiary-of-armaments-group-knds-opened>

87. EXCLUSIVE REPORT - Europe's Explosives Crisis 2025: Rheinmetall's Expansion and EU Artillery Shell Commitments Amid Ukraine Defense Challenges - <https://debuglies.com>, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://debuglies.com/2025/03/21/exclusive-report-europes-explosives-crisis-2025->

[rheinmetalls-expansion-and-eu-artillery-shell-commitments-amid-ukraine-defense-challenges/](#)

88. From Cotton Fields to Battlefields: Cotton Revival in Odesa Helps Fight Ukraine's Ammo Shortage - Kyiv Post, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.kyivpost.com/post/38062>

89. Ukraine to gain access to the European Defence Fund: what this means - Defender Media, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://thedefender.media/en/2025/11/ukraine-to-gain-access-to-edf/>

90. White Book of Reforms 2025. Chapter 9. European integration and international trade, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://voxukraine.org/en/white-book-of-reforms-2025-chapter-9-european-integration-and-international-trade>

91. Poland will no longer send weapons to Ukraine, says PM, as grain dispute escalates, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/21/poland-stop-ukraine-weapons-supply-grain-exports-dispute>

92. EU Bureaucracy Delays Military Equipment Repairs for Ukraine - Militarnyi, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://militarnyi.com/en/news/eu-bureaucracy-delays-military-equipment-repairs-for-ukraine/>

93. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area | Access2Markets, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area>

94. News - Committee on Agrarian and Land Policy: The updated Trade Agreement between Ukraine and the European Union has entered into force, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/267658.html>

95. EU trade relations with Ukraine - European Union, доступ отримано грудня 10, 2025, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en

96. Solidarity Lanes: Latest figures – October 2025 - Mobility and Transport, доступ отримано грудня 10, 2025, https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-october-2025-2025-12-03_en

97. EUROPEAN COMMISSION Brussels, 4.11.2025 SWD(2025) 759 final COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2025 Report Accompanying - Enlargement and Eastern Neighbourhood, доступ отримано грудня 10, 2025, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecd7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf

98. Ukraine begins work on NCTS Phase 6 customs transit system, completion set for 2026, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://biz.liga.net/en/all/all/novosti/ukraine-has-started-developing-a-next-generation-customs-it-system-for-integration-with-the-eu>

99. New Computerised Transit System (NCTS) - Taxation and Customs Union, доступ отримано грудня 10, 2025, https://taxation-customs.ec.europa.eu/online-services/online-services-and-databases-customs/new-computerised-transit-system-ncts_en

100. Звіт за I квартал 2024 року ... - Міністерство Фінансів України, доступ отримано грудня 10, 2025, https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%B7%D0%B0_%D0%86_%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB_2024_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83_%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%84%D1%96%D0%BD_.docx

101. EUROPEAN COMMISSION Brussels, 30.10.2024 SWD(2024) 699 final COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2024 Report Accompanying - Enlargement and Eastern Neighbourhood, доступ отримано грудня 10, 2025, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

102. Ukraine harmonizing phyto-sanitary regulations with EU standards - Interfax, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://interfax.com/newsroom/top-stories/107101/>

103. Ukraine successfully completes its screening process, доступ отримано грудня 10, 2025, https://enlargement.ec.europa.eu/news/ukraine-successfully-completes-its-screening-process-2025-09-30_en

104. Russia's War Against Ukraine: European Union Responses and U.S. EU Relations - Congress.gov, доступ отримано грудня 10, 2025, https://www.congress.gov/crs_external_products/IN/PDF/IN11897/IN11897.24.pdf

105. Transitioning out of temporary protection for displaced people from Ukraine | Epthinktank, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://epthinktank.eu/2025/06/25/transitioning-out-of-temporary-protection-for-displaced-people-from-ukraine/>

106. Box 6: Temporary protection for displaced persons from Ukraine | European Union Agency for Asylum, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.euaa.europa.eu/asylum-report-2025/box-6-temporary-protection-displaced-persons-ukraine>

107. Ukraine Labour Market Profile – 2025/2026 - Ulandssekretariatet, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.ulandssekretariatet.dk/wp-content/uploads/2025/01/Ukraine-LMP-2025-final.pdf>

108. Ukraine's Labour Reforms Are Bad for Workers - Rosa-Luxemburg-Stiftung, доступ отримано грудня 10, 2025, https://www.rosalux.de/en/news?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=53637&tx_news_pi1%5Bnews_uid%5D=0&cHash=d4abae2363dea502df7d9fcd72592dea

109. Who Gets What: Assistance for Ukrainian Refugees in the EU in 2025, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://voxukraine.org/en/who-gets-what-assistance-for-ukrainian-refugees-in-the-eu-in-2025>

110. Germany is cutting benefits for refugees from Ukraine - Ośrodek Studiów Wschodnich, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2025-11-20/germany-cutting-benefits-refugees-ukraine>

111. Germany to cut payments to Ukrainian refugees: details of changes revealed, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/11/18/8007777/>

112. Education in Poland - UNHCR Help, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://help.unhcr.org/poland/information-for-new-arrivals-from-ukraine/education-in-poland/>

113. Poland sees changes to family reunification, new benefit requirements for those displaced from Ukraine and the launch of a vaccination campaign - Migration and Home Affairs, доступ отримано грудня 10, 2025, https://home-affairs.ec.europa.eu/news/poland-sees-changes-family-reunification-new-benefit-requirements-those-displaced-ukraine-and-launch-2025-07-23_en

114. Money for going home: Ireland to offer refugees payments for returning to Ukraine, доступ отримано грудня 10, 2025, <https://visitukraine.today/it/blog/1816/money-for-returning-home-ireland-to-offer-refugees-payments-for-returning-to-ukraine>

ДОДАТКИ

Додаток А. Інфографіка економічної інтеграції України та ЄС

Економічна Інтеграція Україна — ЄС

Аналіз імплементації Угоди про асоціацію та трансформація національної економіки в рамках ПВЗВТ.

Економічна Конституція Реформ

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) є ядром Угоди про асоціацію. Це не просто скасування мит, а фундаментальна зміна "правил гри". Дослідження показує, що за останнє десятиліття ЄС перетворився з одного з партнерів на безальтернативний економічний партнер для України. Процес інтеграції вимагає адаптації тисяч стандартів, ац безпеки харчових продуктів до публічних закупівель.

Геоелекономічний Розворот

Ключовим результатом імплементації ПВЗВТ стала кардинальна переорієнтація торговельних потоків. Якщо у 2013 році ринки ЄС відігравали значну роль, то сьогодні частка ЄС у загальному експорті України перевищує 60%. Війна прискорила цей процес, остаточно розірвавши ланцюги з агресором та відкривши "Шляхи солідарності".

\$28.0 Млрд

Експорт до ЄС (середній показник)

Динаміка частки експорту (2013-2023)

Джерело: Державна служба статистики України, Євростат

Структура Експорту: Хто виграв найбільше?

ПВЗВТ відкриває ринки, але структура експорту змінюється зорієнтованою, знача сектор послуг (ІТ) демонструє стрімке зростання.

Категорії Експорту (2023)

Аграрно-лісовий сектор залишається економічним, забезпечуючи важливу частку валютних надходжень.

Топ-5 Секторів Експорту до ЄС (Млрд \$)

Мета-партнері мають втрачати частку в експорті, тоді як ІТ-сектор демонструє динамічне зростання та інтеграцію в цифровий ринок ЄС.

Домашнє Завдання: Адаптація Законодавства

Економічна інтеграція — це насамперед гармонізація правил. Україна зобов'язалася імплемтувати тисячі актів права ЄС (взагалі Угода у вимому наданому амплітуді "Правосуддя Угоди"). Найбільший прогрес досягнуто у сферах, критичних для бізнесу: технічні бар'єри, держзакупівлі та цифрова сфера.

- Держзакупівлі (Розпочато інтеграцію)
- Екологія та "Зелений курс" (В процесі)
- Цифрова трансформація

Рівень виконання зобов'язань (%)

Хронологія Зближення

2014

Підписання Угоди про асоціацію. Політична частинка та сфера реформ.

2016

Початок дії ПВЗВТ (Політичне та економічне зони вільної торгівлі).

2017

Вступ в дію безвізового режиму. Угода набуває чинності у повному обсязі.

2022

Статус кандидата в члени ЄС. Створення всіх мит та мит ("Політичний базис").

2024+ : Переговори про вступ

Наступні Кроки: Секторальна Інтеграція

Промисловий Базис (ASAA)

Угода ASAA дозволить українським промисловим товарам потрапляти на ринок ЄС без додаткової сертифікації. Це знизить витрати для експортерів та інтегрує українські заводи у європейський виробничий ланцюг.

Цифровий Ринок

Починає інтегрувати Європейський цифровий ринок ЄС (DSM). Це означає спільні правила для телекомунікацій, електронної комерції та кібербезпеки, що відкриває колосальні можливості для українського ІТ-сектору.

Джерело: сформовано автором

Додаток Б. Трансформація соціальної підтримки українців в ЄС

Джерело: сформовано автором